

II RIIGIKOGU

5. istungjärk.

Protokoll nr. 120 (6).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 19. juunil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: rahaminister **O. Strandman**, põllutöominister **A. Kerem**, sõjaminister **O. Amberg**, kohtuminister **R. Gabrel**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Wälisesitajate looshis: Leedu konsul **J. Puchk**.

P ä e w a k o r d:

1. Rkl. J. Woiman'i küsimine põllutöoministrile Põlwa kirikumõisa tööliste olukorra parandamise asjas.

2. Rkl. L. Johanson'i küsimine põllutöoministrile puulõikajatelt riigimetsades senniste rendikohtade ärawõtmise kohta.

3. Rkl. O. Gustawson'i küsimine põllutöoministrile Häädemeeste mõisas ette-
tulnud wäärnähtuste kohta.

4. Rkl. J. Teetsow'i küsimine Wabariigi Walitsusele Riigikogu poolt 1924 a. eelarwe puhul wastuwõetud soowiwal-
dustes rutuliseks tunnustatud maakorral-
duse seaduse mitteesitamise asjus.

5. Rkl.-te A. Kütt'i ja O. Köster'i kü-
simine Wabariigi Walitsusele Kolga
mõisa metsa wabaksandmise asjus.

6. Põllumeeste Riigikogu rühma aru-
pärimise-ettepanek Wabariigi Walitsu-
sele maaparanduse ja ühispiimatalituste
ehitamise laenude sulgumise asjus.

7. Läbirääkimised Wabariigi Walit-
suse wastamise puhul rkl.-te O. Gustaw-
son'i, M. Janson'i ja J. Nanilson'i arupäri-
mise peale metsade peawalitsuse korrall-
duste kohta heina- ja karjamail kaswawa
metsa rentnikkude omaks tunnustamata
jätmise kohta Abjas.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine J.
Wain'i, A. Kärner'i ja P. Schütz'i arupäri-
mise peale Tartumaal riigistatud Wor-
buse mõisa maa pealt wäikekohapidajate
äraajamise asjus.

9. Kuldraha üksuse kindlaksmäära-
mise ja kuldrahas lepingute sõlmimise
seadus — rahaasjanduse komisjoni ette-
panek.

10. Riigiasutuste töö koondamise sea-
dus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wir-
täiendamine.** ma: Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakorra
täiendamise kohta on rkl. Jürna poolt
ettepanek tehtud wõtta päewakorra 1.
punktiks komisjonide täiendawad wali-
mised. Panen ettepaneku hääletamisele.
(Hääletatakse.) Nähtawa ena-
musega on otsustatud päewa-
korda täiendada.

Sellega on päewakord kindlaks mää-
ratud.

2. Komisjonide Rkl. Jürna poolt on
täiendawad wa- ettepanek tehtud wa-
limised. lida üldkomisjoni töö-
rahwa ühise wäerinna
Riigikogu rühmast rkl. Luts. Kirjalik
teadaanne on sisse tulnud, mille järele
otsustada wõib, et neil on 4 liiget rühmas.
Rühma juhatusel koosseis on Riigikogu
juhatusel teatatud ja walimisjagaja jä-
rele oleks neil õigus üldkomisjoni saada
üks koht. Panen hääletamisele ettepa-
neku walida üldkomisjoni rkl. Luts.
(Hääletatakse.) Nähtawa ena-
musega on see ettepanek ta-
gasi lükatud.

3. J. Woiman'i kü-
simine põllutöömi-
nistrile Põlwa ki-
rikumõisa tööliste
olukorra paranda-
mise asjus ja põl-
lutööministri was-
tamine küsimise
peale.

J. Woiman (sd.)
(loeb): 1920 a. pla-
neeriti Põlwa kiriku-
mõisast krundid pos-
tijaamale, jaoskonna-
arstile, loomaarstile,
kohalikule algkoolile
ja ülejäänud osa ki-
rikunõukogule. Enne
planeerimist pöörasid

Põlwa alewiku maatamehed ja kiriku-
mõisa töölisel palwega põllutöoministee-
riumi poole, et neile planeeritaks nimeta-
tud mõisast käsitöökrundid ehk antaks

aiamaad, kuid see palwe jäeti tähele panemata. Planeerimise järele jäid kõik krundid kirikunõukogu kasutamiseks peale koolile antud krundi, sest postijaama kohe ei asutatud, samuti ei ole seal veel praegugi loomaarsti, kuna kohalik jaoskonnaarst temale määratud krunti esialgu vastu ei võtnud.

Käesolewal aastal, kui postijaama awati, rentis kirikuõpetaja tema kasutada olewa kirikunõukogu krundi postijaamapidajale, kes omakord osa maid linamaana edasi rentis. Jaoskonnaarstile anti tema osa ka kätte, kes ta siis kohe edasi rentis. Loomaarsti krunt anti 28-le alewiku elanikule aastaks rendile, kuna endised mõisatöölised, kellest paljud üle 20 aasta järgimööda mõisa teeninud, täiesti ilma maata jäid, pealegi ähwardab postijaamapidaja neid korterist wälja wisata.

Palun põllutööministrilt wastust järgmisele küsimisele:

Mis mõtleb põllutööminister teha, et endiste Põlwa kirikumõisa tööliste olukorda parandada?

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Esitatud küsimise kohta wõin järgmist öelda: Juba käesolewal aastal on Põlwa alewi elanikkude aiamaaga rahuldamiseks wõimalik olnud ühte krunti wälja anda. (J. Woiman, sd.: Ainult aastaks!) Jah, aastaks, aga wõib olla tulewikus ka pikemaks ajaks. Kui Põlwas kruntide ümberplaneerimine uusi wõimalusi loob, siis on makswate määruste piires wõimalus tööliste maaküsimust uuesti otsustamisele wõtta.

4. L. Johanson'i küsimine põllutööministrile puulõikajatelt riigimetsades senniste rendikohtade ärawõtmise kohta ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

L. Johanson (sd.) (loeb): Et metsade peawalitsuse korraldusel on riigimetsades puulõikajailt kohti ja maid, mis nad tihti 20—30 aastat pidanud ja harinud, ära wõtma hakatud, mõnele jättes ainult üks wakamaa, näiteks Lustiweres Wiljandimaal, siis pööran härra põllutöö-

ministri poole küsimistega:

1) Millega on sarnane puulõikajatelt maa ja kohakeste ärawõtmine põhjendatud?

2) Kas kawatsetakse sarnast riigi metsatööliselt maa ärawõtmist jätkata? ja

3) wõi mõeldakse neile ärawõetud maa tagasi anda?

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üldine korraldus puulõikajate kohtade asjus on järgmine; seal, kus puulõikajate kohad mitte tarwilikud ei ole, likwideeritakse need ja antakse üle maakorralduse peawalitsusele, kes need maad wastawates seadustes ettenähtud korras maasaajatele, nende hulgas ka puulõikajatele esimeses joones wälja annab. Teisel korral, kui aga metsamajapidamise seisukohast mitte wõimalik ei ole puulõikajate kohti likwideerida, siis tuleb neid palgamaa näol edasi pidada, jättes metsatöölisetele; sel korral, kui ei ole wõimalik alalisi metsatöölisi ära jätta ja kui endised töölised ei ole walmis oma kohti edasi pidama, tekib tõesti olukord, et metsatöölise maa teisele töölisele üle antakse. (L. Johnson, sd.: 30 aastat koha peal!) Jah, härra Johanson, kui töölise koht ilmtingimata tarwilik ja endine metsatööliline mitte walmis ei ole selle koha peal edasi töötama, siis on loomulik, et sarnane koht edasi läheb teise metsatöölise kätte.

5. O. Gustawson'i küsimine põllutööministrile Häädemeeste mõisas ettetulnud wäärnähutuste kohta ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

O. Gustawson (is.) (loeb): Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt Häädemeeste mõisa tükeldamisel ja Tammiste mõisa planeerimisel ettetulnud wäärnähutuste kohta esitatud

arupärimise peale wastates, töötas põllutööminister otsekohe astuda samme wäärnähutuste kõrwaldamiseks, asjaomaste süüdlaste wastutusele wõtmiseks ning kannatadasaanud elanikkude maaga warustamiseks.

Wahepeal ei ole aga selles suunas midagi tehtud. Heinamaatükk nr. 26 on Häädemeeste mõisasüdame waldaja Behrsin'i käes endiselt kasutada, planeerimiskawa aga, mille põhjal nimetatud heinamaatükk endiselt waldajatelt ära wõeti ja Behrsin'ile üle anti, planeerimise peakomisjonis alles kinnitamata.

Palun põllutööministrilt lähemal arupärimis-koosolekul wastust:

1) Mispärast on põllutööministeerium wiitanud eeltähendatud arupärimises käsitatud küsimuse selgitamisega?

2) Mis mõtleb põllutööminister teha asja selgitamise kiirustamiseks üldse, eriti aga heinamaatükk nr. 26 Behrsin'ile ülemise tühistamiseks?

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud küsimiste peale pean tõestama, et kõik need korraldused, mis minul au oli ette kanda arupärimise puhul, juba sel korral, kui neid ette kandsin, minu poolt tehtud olid. Peale selle pean nüüd lisaks ütleva, et nende korralduste teostamisele wiibimata on asutud. Minul oli au üleile ühe Häädemeeste kohaliku inimesega kõneleda ja täna hommikul leidsin laualt palwekirja, kus Häädemeeste inimesed kirjutawad ja tõendawad, et tagawara-heinamaade planeerimisele on juba asutud. Täna palwekirjas, mis minul laual oli, tõendatakse, et 22. mail on kohapeal plaani esitamine olnud. Põllutööministeerium kõiki neid kohalikka koosolekuid ei registreeri, aga mul ei ole põhjust arwata, et kohalikud inimesed ebaõigeid andmeid oma palwekirjas oleksid andnud. Järjekult on maade planeerimine seal käsil. Teiselt poolt on mul teada, et Häädemeeste mehed, endised krundipidajad, ei ole walmis oma heinamaid wahetama Tammiste mõisa tagawara-heinamaade wastu. Samuti ei ole ka sellega nõus maakonnawalitsus, kelle waldamisel on krunt nr. 26. Järjekult ei ole ministeeriumil seaduslikka abinõusid neid sundida seda tegema. (Wahelhüüe O. Gustawson'i, is. poolt.) Rkl. Gustawson, need krundid on antud enne mind. Mina arupärimise puhul seletasin, kuidas need antud on ja sellepärast ei saa mina ei oma administratiiv wõimuga ja arwan ka mitte kohtu korras neid, otsuseid, mis omal ajal tehtud, tühistada. (Wahelhüüe O. Gustawsoni, is. poolt.) Ei, planeerimise komisjon ei ole midagi wägise kinni pidanud. Minu poolt on jälgimisi ja juurdlusi toime pandud, et tarwilikka isikuid distsiplinaar korras karistada. Kuid esialgul on selgunud, et need isikud, keda karistada tuleks, enam põllutööministeeriumi teenistuses ei seisa, järjekult ei saa mina oma wõimu sellel alal tarwitada. Asjaolud, mis minule selginud juurdluse tagajärjel, ei anna aga minu arusaamise järele mingisugust alust kriminaal korras endisi ametnikka jälgida.

6. J. Teetsow'i küsimine Wabariigi Walitsusele Riigikogu poolt 1924 a. eelarwe puhul wastuwõetud soowiwaldustes rutuliseks tunnustatud maakorralduse seaduse mitteesitamise asjus ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

se (lapitalude ümberkruntimise) seaduse Riigikogule esitaks.

Palun Wabariigi Walitsuselt wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Kas Wabariigi Walitsus loeb maakorralduse seaduse rutulise esitamise tarwilikuks?

2) Millal mõeldakse nimetatud seadus Riigikogule esitada?

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud küsimise kohta pean Wabariigi Walitsuse nimel tõendama, et walitsus seda küsimust tähtsaks ja ühtlasi ka rutuliseks peab, — kuid sellejuures ka wäga tõsi-seks küsimuseks. See seadus puudutab wäga ligidalt eraomanikkude huwisid ja sarnane seadus peab suure täpsuse ja ettenägemisega kokku seatama. Mõne nädala wõi kuuga kiires korras ei ole wõimalik seda seadust lõpukujusse wiia, waid sarnane seadus wõib aastaid ette-walmistuse tööd nõuda. Igatahes walitsus katsub kõik jõupingutused ära kasutada, et seda seadust wõimalikult kiirelt esitada.

7. A. Kütt'i ja O. Köster'i küsimine Wabariigi Walitsusele Kolga mõisa metsa wabaksandmise asjus ja põllutööministri wastamine küsimise peale.

A. Kütt (as.) (loeb): Kohalikkudes ajalehtedes on teated ilmunud, et Wabariigi Walitsus ühenduses Rootsist saadud 900.000 Rootsi krooni suuruse summa laenuga, endisele Kolga mõisa omanikule Stenbock'ile Kolga mõisa metsa 4.000.000 mk. wäärtuses tasuta kasutada andnud.

Palume Wabariigi Walitsuselt wastust:

1) Kas wastawad need ajakirjanduse teated tõele?

2) Kui ja — siis mis alustel on mets Stenbock'ile wabaks antud ja missuguses ühenduses oli metsa wabaksandmine Rootsi laenuga?

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Asja tegeliku seisukorra kohta on Wabariigi Walitsusel wõimalus olnud aru anda Riigikogu rahaasjanduse komisjonis. Kuna nimetatud komisjoni koosolekust osa wõttis asunikkude rühma esitaja, siis ei pea Wabariigi Walitsus tarwilikuks selle küsimuse kohta uuesti seletusega esineda.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Faktilise märkusena wõin omalt poolt tõendada, et see tõesti õige on, mida põllutööminister ütles, sest ainukesteks wastuhääletajateks olid sotsiaaldemokraatide esitajad, kuna asunikkude esitaja nähtawasti kaasa tundis terwele sellele asjale.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Ostrat'il.

H. Ostrat (as.): Pean teatama, et mina sel koosolekul täiesti erapooletuks jäin ja hääletamisest osa ei wõtnud. (Naer.)

Juhataja K. Wirma (Helis- tab): Palun rahu.

8. Põllumeeste Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele maaparanduse ja ühispiimatalituste ehitamise laenude sulgumise asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Riigi 1924 a. eelarwega wõeti wastu põllupidajatele maaparanduse laenudeks 20 miljonit marka. Läänud aastal selleks otstarbeks määratud laenusummast jäi käesolewaks aastaks 40 miljonit marka. Nii oli käesolewaks aastaks põllupidajatele maaparanduse laenudeks 60 miljonit marka. Samuti määrati eelarwe korras käesolewa aasta peale ühispiimatalitustele ehituslaenuks ja sisseseadete muretsemiseks 30 miljonit marka. Nüüd, nagu kuuleme, on mõlemad nime-

tatud laenud rahaministri otsusel sulutud ja nende wäljaandmisest ära öeldud.

Enne nimetatud laenude sulgumist oli maaparanduse laenu paljudele põllupidajatele lubatud, kes ka kohe lubaduse põhjal kewadel maaparanduse töödega algasid lootuses, et laenu warsti kätte saawad.

Töölised nõuawad tehtud tööde eest tasu, kuid põllupidajatel pole kuskilt raha wõtta. Tööd jääwad pooleli ja lähewad rikki nii, et kahekordselt tööd ja kahju sünnitawad. Töolistega tekiwad põllupidajatel isegi kohtuprotsessid jne. Siinjuures tuleb weel meeles pidada, et laenu määramisel tehtakse walitsuse poolt igale laenusajaale kohuseks määratud ajaks teatawad maaparanduse tööd läbi wiia. Wastasel korral ei anta neile laenu järgmisi osasid wälja, waid nõutakse koguni juba wäljaantud osa laenust enne tähtaega tagasi. Nüüd, kus pool suwet warsti mööda jõuab, sellega ka kõige parem aeg maaparanduse tööde tegemiseks, arusaadaw, et põllumehed, kui nad maaparanduse laenud ka sügise poole peaksid kätte saama, laenutingimistes ettenähtud kohustusi täita ei suuda.

Ühispiimatalituste laenuga ei ole lugu parem. Ühisused, kellele laenu lubatud, muretsevad ehitusmaterjaale wõla peale ja pakkusid ehitustööd wälja. Ühel ilusal päewal suluti aga rahaministri poolt laenud. Töödewõtjad nõuawad tööliste palkadeks raha, tööd jääwad seisma, ehitusmaterjaale ei saada juurde muretsema, wõlgnikud nõuawad wõlamaksmist jne. Walitsuse poolt tehtud laenutingimised aga nõuawad, et ühisused 1½ aasta jooksul laenu määramise päewast arwates ehitused ühes sisseseadetega walmis peawad ehitama. Kõik sarnased asjaolud toowad ettewõtjatele põllumeestele rea kohtuprotsesse kaela ja wõiwad nende majapidamised häwinemisele wiia.

Kirjeldatud asjaolusid arwesse wõttes esitab Riigikogu põllumeeste rühm Wabariigi Walitsusele järgmise arupärimise:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et rahaministri poolt maaparanduse ja ühispiimatalituste laenud sulutud ja tema nende wäljaandmisest ära öelnud?

2) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et need laenud rutuliselt awatud saaksid neis piirides, nagu seda riigi eelarwe ette näeb?

3) Kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus nende laenude sulgumise tagajärgedel tekkiwaid kahjusid põllupidajatele tasuda, kes laenu lubamise järele töödega tegelikult alganud?

Tallinnas, 18. juunil 1924 a.

Riigikogu põllumeeste rühma nimel:

(Allkirjad) K. Einbund.

A. Tupits.

M. Martinson.“)

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie teame, et käesolewa aasta eelarwega on laenudena ja laenukujulikkude toetustena otsustatud põllupidajatele maaparanduse laenudeks anda 20.000.000 marka, kokku aga minewast aastast wäljaandmata jäänud summaga 60.000.000 marka. Peale selle on käesolewa aasta eelarwesse wõetud ühispiimatalitustele laenudena wäljaandmiseks 30.000.000 marka. Kui praegune walitsus ametisse kutsuti, siis sai meil warsti ajalehtedes kuuldawaks rahaministri otsus ja niisugune otsus ajalehtede teadete järele olewat walitsuse poolt heaks kiidetud, nende laenude wäljaandmine seisma panna. Warsti peale selle algasid mitmesugused kaebtused kohtadelt maaharijate ja põllupidajate poolt, kes tegelikult maaparandustöödega, kui ka ühispiimatalituste ehitamisega olid alganud. See oli ka väga arusaadaw. Meie ei andnud nendele kaebustele Riigikogu kaudu mingisugust käiku, ainult ajakirjanduses walgustasime neid, arwamisel olles, et walitsus need krediidid peatselt ometigi awab, kui väga hädatarwilikud ja pealegi tingiwad krediidid, tingiwad selles mõttes, et töödega suurelt osalt alatud oldi ja sellega walitsus enese peale kohustuse oli wõtnud nende laenude wäljaandmiseks. Sest wõib olla, et mõnesugustel põhjustel esimestel nädalatel raskus oli nende awamiseks. Nüüd on aga mõni aeg mööda läinud ja kaebtuste arw suureneb ikka ja suureneb ja sellepärast meie ei saanud teisiti, kui pöörata Wabariigi Walitsuse poole käesolewa arupärimisega, kuidas asi tõesti peaks seisma. Selle põhjenduseks julgeksin lugupeetud Riigikogu liigetele ometi ühte teist ette kanda. Juba minewal sügisel algasid põllupidajad, kes lootsid tänawu aasta eelarwe järele kas esimest korda krediiti saada wõi krediiti minewa aasta töödele weel lisaks saada, plaane walmistama. Plaanid kinnitati hiljem põllutöministeeriumi poolt ja lubati iga silma-

pilk raha wälja anda. Põllupidajatel on töölisel wõetud, on Saaremaalt töölisel kutsutud, on kohapealt töölisi wõetud. Näiteks, praegu wäljas olles, kuulsin mina Pärnumaa põllupidajalt järgmise loo. Tal on pooleteisemiljoniline eelarwe kinnitatud ja lubatud on põllutöministeeriumi poolt otsekohe raha wäljaandmisele asuda peale tööde alguse. Temal on omalt poolt kolmsadatuhat sisse pandud ja praeguse rahawaese aasta juures ei tea tema, kuidas edasi olla. Nüüd on küsimus, kas palgatud töölisel lahti lasta ja sellega töö seisma jätta ja tööd edasi lükata. Samuti wõiksin ette lugeda teise kirja, mis eile sain, kuid see oleks üleliigne. Juhitakse tähelepanu selle peale, et Saaremaalt on kümnekond töölisi toodud ja nüüd edasi ei saa. Kannatati wälja, kaks kunni kolm korda käidi Tallinnas, et ikka tuleb abi, aga abi ei tule ega tule. Üleeile oli maaparandustööde ettewõtja põllutöministeeriumis, seal öeldi aga ära ja nüüd kujutame enesele ette, misugune seisukord tekib.

Edasi wõtame piimatalituste asja. Meie teame, et praegusel korral on üle maa rohke piimatalituste ehitamise hooaeg. On ettewõtmisel kunni 50 uut piimatalitust ja meie teame ka, mis see tähendab praegu meie rahwa majapidamisele üldiselt, eriti aga meie karjakaswatu- sele. Mul ei ole põhjust sellest jutustama hakata, missuguses sihis meie põllumajandus arenemas, näitaksin ainult numbrilisel alusel, mis praegusel korral piimajanduse edasiarendamine tähendab meie praeguse rahandusliku kriisi lahendamisel. Näiteks 1921 a. töötasid meil alles kõigest 42 ühispiimatalitust, tänawu aasta on neid juba 130. 1921 a. weeti meil wõid wälja kõigest umbes 80.000 puuda, kuid 1923 a. weeti wõid wälja juba 142.000 puuda, see teeb umbes wäliswaluutalist juurdewoolu ligi kuuesajatuhande miljoni marga eest aastas. Käesolewal aastal toob meie wõi wäljavedu keskmiselt sisse päewas umbes 2.000.000 marga eest wäliswaluutat ja nüüd, kui meie wõib olla mõnesugustel rahanduslikkudel peenetel kaalumistel ainult kõneleme tagasitõmbamisest, siis tähendab see ometi, et meie waluuta juurdewoolul, ma kõnelen puht rahaliselt seisukohalt, et meie waluuta juurdewoolul tõmbame loomuliku pinna alt ära. Meil on wõimalus olnud juba tähelepanu selle peale juhtida, et niisuguste sihtjoontega tõmbame oma rahwamajandusel loomu-

liku pinna alt ära ja lõikame need elulised juured katki, millest tema end toidab. Käesolewal aastal ühispiimatalitustele ehituste ja sisseseadete muretsemiseks on kõigest 30 miljonit antud, kuna vähem nõudmine, mis oleks suutnud enam-vähem rahuldada kõiki uusi asutatawaid 50 piimatalitust, oleks olnud vähemalt 100.000.000 marka. Kui meie Riigikogus oleks otsustanud 100 miljonit marka wälja anda, siis ei oleks see meie eelarwele mitte midagi tähendanud, see ei oleks meie eelaryes mitte miinust tähendanud, hoopis sellewastu — meie rahwamajanduses oleks see suurt plussi tähendanud. Sellest meie kõnelesime omal ajal, kui sellekohased summad Riigikogus arutamisel olid, kuid siis ei wõetud seda mitte kuulda. Aga jätame selle wana loo ja kõneleme lihtsalt nendest 30 miljonist, mis eelarwesse on üles wõetud. Meie laenude juures ei ole 30 miljonit mitte mingisugune summa, wõrreldes teistega, wõrreldes nende summadega, mida muul alal nõutakse. Alles eile wõi üleile wõisime meie ajalehtedest lugeda, et meie üldine laenude wäljaandmine on suurenenud, kui ma ei eksi, siis umbes 120—150 miljoni wõrra, wõrreldes eelmise kuuga. Samuti on suurenenud ka walutalaenude andmine. Kui nüüd miskipärast on otsustatud selle 30 miljoni juures, — wõtame sija juurde weel maaparanduse laenu + 60 miljonit, mis muidugi korruga wälja ei lähe, waid mis aeg-ajalt wälja antakse, nii nagu töid ette wõetakse — seda summat mitte wälja anda, siis on, wõib olla, kerge niisugust shabloonilist otsust teha, aga ega shabloonilise otsusega ei wõi tegeleliku elu seisma panna. Sellepärast, kõike kokku wõttes, pean ütleva, et käremeelselt arupärimisega esineda kohe esimesel sammudel meie ei pidanud mitte loomulikuks, nüüd, kunas juba kesksuwi käes on ja kus tõesti asi kipub töö ettewõtjatele raskeks minema, ei saanud meie teisiti, kui pöörata walitsuse poole arupärimisega, kas on need laenud awatud wõi mitte.

Ma wõiksin näiteks weel kirja ette lugeda, mis meie nädal tagasi tuli. Saime ühe ühismeierei ettewõtjate põllupidajate poolt kirja, et neil on ühispiimatalitus ehitamisel, et nemad olla omalt poolt juba talude peale laenanud 500.000 marka, mul ei ole täpselt meeles, kuipalju selle ettewõtte taga talusid seisab. Nüüd olla nemad kõik materjaalid walmis ostnud ja kohale wedanud, aga need seisra nüüd

seal. Nad seawad enestele küsimise üles: mis meie nüüd teeme? Ehitusmeistrile ei saa tööd edasi anda. Kas meie peame kõik materjaalid maha müüma, selleks, et likwideerida kuidagi arweid, mis on walitsuse lubamise tagajärjel tekkinud, sest ega need põllupidajad ometi ilma loata seda ette ei wõtnud, kõik see oli enne ministeeriumi poolt lubatud ja otsustatud. Ja nüüd, kui nemad omalt poolt ehitusega alganud, siis öeldakse tagant järele, et ei saa.

Selle arupärimise esitamisel meie ei tahaks kaugele minna nendesse wäljawaadetesse ja sihtjoontesse, milles meie põllumajandus areneb, see on meile üldiselt juba teada, waid meie piirdume ainult kirjeldamisega, kuidas seisukord on ja oleme arwamises, et Riigikogu arupärimise wastu wõtab. Meie teame ka ühtlasi, et praegune walitsus on lubanud heatahtlikult meie põllumajandusele laenusid, ja sellepärast tahame arwamisel olla, et ta need laenud annab, ainult meie imestame, et niisuguste shablooniliste otsustega tahetakse kriips läbi tõmmata ettewõtetest, mis walitsuse enese lubamisega juba käima pandud. Sellega lüüakse jalad alt meie rahwamajanduse loomulikule ülesehitamisel, ka rahaasjanduse ülesehitamisel ja parandamisel ning wäliswaluuta juurdewoolul.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Sotsiaaldemokraatlik rühm leiab, et krediidid ei tuleks kinni panna nendel aladel, kus tehakse loowat tööd. Niisuguseks loowaks tööks tuleb pidada niihästi maaparandamise tööd kui ka piimaühisuste ehitamisi. Mõlemil nendel aladel, eriti aga ehitadatahtjatel ühisustel oli põhjust loota, et nad sel suwel tingimata laenu saawad. Nii on üksikutele ühisustele laenusid lubatud nende ettewõtete jaoks põllumajanduse komitee poolt. Niisuguste lubaduste põhjal on siis ka juba materjaalid wälja weetud ja isegi ettewõtjatega lepingud tehtud, nii et nüüd, kus lepinguid mitte täita ei saa, peawad nad tagatise tingimata maksma, olgu kas wabal kokkuleppel wõi kohtuotsuse teel. See kõik oleks kergem wõi raskem hoop meie põllumajandusele ja ühistegewusele sellel alal.

Mis puutub maaparanduse töödese, siis on seal samuti teada, et läinud aasta

ei wõimaldanud kuigi tähtsal määral maaparanduse töid teha ja sellepärast jäi ka osa läinud aasta krediitidest kasutamata. Kui aga nüüd riigi poolt uusi krediite ei awata, siis wõiwad pooleli tööd oma väärtuses paljugi kaotada, kaewatud kraawid uuesti kinni waoda, samuti torutamise kraawid kõlbmatuteks saada, kui sinna torusid sisse asetada ei ole jne. jne. Sellepärast oleme meie põhimõtteliselt selle poolt, et vähemalt need ettewõtted, mis siduwate otsuste põhjal on ette wõetud, peaksid jätkatud saama. Mina arwan, et kõik need wäärnähtused, mis ühe wõi teise juures ette tulewad, ei tarwitseks mitte takistuseks olla. Minul on teada üksikud maaparanduse laenud, mis vähemal ehk suuremal määral on tööstusettewõtetesse pandud, kuid ütlesin juba, et need ei ole pooltki üldised nähtused, waid osalised, ja sellepärast ei tarwitse nad ka mitte nii sundiwateks saada, et nende põhjal keelduda laenusid wälja andmast. Sellepärast hääletab sotsiaaldemokraatlik rühm selle arupärimise poolt.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Juhkam'il.

M. Juhkam (töer.): Et walitsusele wõimalust anda arupärimisele wastata, hääletab tööerakonna rühm arupärimise wastuwõtmise poolt.

Juhataja K. Wirma: (Hääletafakse.) Nähtawalt üle 25 Riigikogu liikme toetawad arupärimise-ettepanekut, seega on arupärimine wastuwõetud.

9. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul O. Gustawson'i, M. Janson'i ja J. Nanilson'i arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamail kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas.

palju otstarbekohasem, kui rendimail kaswawatest heina- ning karjamaa metsa-

O. Gustawson (is.): Meie rühmal on juhus olnud juba waremalt mitmel puhul juhtida tähelpanu sellele, et meie arusaamise järele ei ole see küllalt õnnelik korraldus, kui heinamaadel ja karjamaadel kaswaw mets antakse üksikutele rentnikkudele kas tasuta wõi vähese tasu eest enese omanduseks wõi tarwitada. Oleks

dest ühesugustel alustel kõik rentnikud ja asunikud osa saaksid. Nüüd on aga makswa korra tagajärjel mitmed riigirentnikud pandud eesõigustatud seisukorda. Neile antakse heinamaadelt ja karjamaadelt metsa, kas hoopis hinnata, wõi taksitasuga, kuna teised, kellel metsa sugugi ei ole, peawad seda turuhinna eest muretsema. Wabariigi Walitsuse poolt wastuwõetud määrustega 1920 aastast on aga küsimus otsustatud selles mõttes, et rendikohtade karja- ning heinamail kaswaw mets antakse üksikuile kohtiwalda-waile rentnikuile, kas hoopis tasuta, wõi wähenatud tasu eest, selle järele, kui kaua keegi rentnik kohawaldaja olnud. Kui see määrus juba kord maksew, siis peab see minu arusaamise järele ühtlaselt kõigi kohta käima. Sellepärast peab kõigi rentnikkude suhtes üheõiguslikult talitama.

Nende kahe rentniku suhtes, kellest kõneleb käesolew arupärimine, ei ole põllutööministeeriumi metsade peawalitsus üheõigluse põhimõttest kinni pidanud. Meie poolt oli arupärimises tähelpanu juhitud sellele tõsiasjale, et Abja wallas Ewert'i ja Mulgi-Jaagu talus heinamaal mets on sekwestri alla pandud ja rentnikkudelt wõetud igasugune õigus seda metsamaterjaali saada taksihinnaga. Sellejuures seletab metsade peawalitsus ja seda on kordanud põllutööminister oma wastuses, et nende kahe talu heinamail kaswaw mets ei ole üldse tunnustatud rentniku omanduseks. Härra minister ütleb oma wastuses, et Rõand olla omawõliliselt asunud märtsikuus 1923 aastal metsa maha wõtma. Ma pean sellele wäitele wastu waidlema. Härra minister ei salanud, et Ewert'i talul kaswaw mets on tunnustatud Jaan Rõand'i omanduseks wastawa aktiga wastawas kohalikus komisjonis. (Põllutööminister A. Kerem: Karjamaal ja heinamaal?) Jah, karjamaal ning heinamaal kaswaw mets.

Neis aktides ei ole poole sõnagagi öeldud, et teataw osa metsa loetakse tehtud otsuse alla mittekuuluwaks, waid kogu heina- ja karjamaal kaswaw mets nii nagu see aktis loetletud, on tunnustatud rentniku omanduseks. Kui lugu nii on ja metsade peawalitsusel teada oli, et Ewert'i talu waldaja Rõand seda metsa maha wõtma on asunud juba märtsikuus, selle peale waatamata aga akti 19. mail ometi ilma ühegi märkuseta kinnitas, siis näitab mulle see mitte midagi muud, kui

seda, et põllutööminister ise tunnustas kõik rendikohalolewa metsa rentniku omanduseks. Tagant järele on nüüd teid otsima hakatud, kuidas saaks tehtud otsustest mööda minna ja teatud osa metsa rentniku omaks tunnustamisest wabaks jätta. (Põllutööminister A. Kerem: Nüüd on see asi kohtusse antud.) Ma tulen kohe kohtuotsuse juurde. Tegelikult on aga lugu nii, et Ewerti kohale on ümberplaneerimise puhul juurde planeeritud mitte kadastrimetsa, waid kännustikku 5,85 dessatiini, millest kõneles ka härra põllutööminister. Ma kordan: see ei ole mets, mille raiumine on kinni pandud, waid see on mahawõetud kännustik. Mets, mida maha wõtta ei lubata, kaswab enne koha juurde kuuluwal heinamaal ja karjamaal. Sellepärast ei wasta tõele härra põllutööministri wäide, nagu ei oleks Ewerti talul kaswawat metsa üldse olemas. See on olemas ja selle metsa kohta ongi nüüd waidlused käimas.

Et küsimus ka sel puhul, kui juurde oleks planeeritud mets, aga mitte kännustik, mitte selge ei ole, seda näitab kohtuotsus, mille peale härra põllutööminister tähelepanu juhtis. Kohus otsustas, et tema ei saa põllutööministeeriumi kaebust rahuldada, sellepärast, et wastawad ametnikud kohapeal ei suutnud kohtus dokumentaalselt selgeks teha, et käesolewal juhtumisel on tegemist kadastrimetsaga. Wäga wõimalik, et põllutööministeeriumis neid dokumenta üldse olemas ei ole, sest wastasel puhul ei oleks seletataw, kuidas üks ametnik ei oska wõi ei taha kohtusse minnes warustuda wastawate dokumentidega, pealegi kui tal teada on, et kohtus need dokumendid kõne alla tulewad.

Nii siis on selgusetu, kas on kadastrimets see, mis asub kõnealolewa heinama ja karjamaa peal. Selle üle puuduwad igasugused kirjad, et kadastrimetsa seal olemas oleks. Pealegi on Abja wallawalitsuse poolt wälja antud tunnistus 22. mail 1921 a., millega tõendatakse, et kogu mets, mis asub rentnik Rõand'i maa peal, on mõisaomaniku Stackelberg'i poolt suusõnalise lubadusega antud rentniku kasutada. Pärastpoole on rentnik wastawa kirjaliku loa wõtnud. Sellekohane tunnistus on Abja wallawalitsuse poolt kahe Abja walla kodaniku, kui tunnistajate juuresolekul 1921 a. wälja antud. Sellepärast wõib wäga põhjendatult wastu waielda metsade peawalitsuse wäitele,

nagu oleks siin tegemist kadastrimetsaga ja nagu ei käiks omakstunnistamise otsus selle metsatüki kohta, mille raiumine nüüd kinni pandud. Oletame, et metsade peawalitsusel sisuliselt õigus on, kuid siiski ei saa jätta tegemata etteheiteid korratu asjaajamise mõttes. Kui lugu sarnane on, nagu metsade peawalitsus ise tõendab, et juurdeplaneeritud metsa küsimus alles lahtine — härra põllutööminister ütles ise, et ei ole mitte selgeks tehtud, kas nendelt rentnikkudelt, kellele metsa juurde planeeriti ka mets ära planeeriti, — niikaua kui see asi selge ei ole, ei saa ära otsustada kõnesolewa metsa omanduse küsimust.

Edasi, kui metsade peawalitsus otsustas metsa sekwestri alla panna, siis arwan ma, et tema seda metsa ka ise kasutada ei saa enne, kui küsimus on täies ulatuses lahendatud. Nüüd aga näeme, kuidas tähendatud metsatükki kasutatakse, seda maha raiudes. Mets on pea kõik maha raiutud ja ära müüdnud, sellejuures koharentnikku isegi metsa ülestõtamise töörahast ilma jättes. Ainuõige seisukoht, meie arwates, oleks olnud see, et kogu selle metsa kasutamine metsade peawalitsuse kui ka teiste poolt oleks tulnud kinni panna nii kauaks, kunni küsimus täiel määral lahendatud. Sarnast asjaajamise korda, kus metsade peawalitsus leidis õiguse olewat metsa sekwestri alla panna ja seda seal juures kasutada, enne, kui kohus küsimuse lõpuliikult lahendanud, tuleb pidada korratuks asjaajamiseks.

Seesama maksab ka Mulgi-Jaagu talu heinamaa metsa kohta. Seal on tõepoolest juurde planeeritud 4,6 tiinu, aga siingi on põhjust kahelda härra ministri wäite juures, nagu ei käiks kinnipanemise otsus juurdeplaneeritud metsa kohta, waid ainult selle osa kohta, mis enne selle talu juurde kuuluwal karjamaal ja heinamaal kaswas. Samuti ei wasta tõele härra põllutööministri wäide, nagu ei oleks sellel talul enne metsa ega heinamaad olnud. See mets pidi olemas olema, sest midu ei saa mitte millegagi põhjendada wastawa akti tegemist, milles jutt on heinamaal ja karjamaal kaswawast metsast. Seal on lugu sarnane, et metsa- ja heinamaatükid on segi aetud ja raske on wahet teha, kus heinamaamets lõpeb ning kadastrimets algab. Kui kaardi peale pilku heita (näitab kaarti), siis ei ole wahet selgelt näha. Pruunika wärwiga märgitud on kadastrimetsa tükid ja

teised heinamaatükid. Öelda, et see on heinamaa ja see kadastrimets, seda ei saa, ja tegelikult ei ole seda kunagi tehtudki. See mets, mis seal juurde planeeriti, oli enne rentnikkude kasutada, aga mitte riigi kadastrimets. Kõike seda arwesse wõttes, leiab meie rühm, et metsade peawalitsus on siin liig ruttu ja lubamatult talitanud. Kui wastuwõetud põhimõttega teadlikult pannakse mõned rentnikud eesõigustatud seisukorda, siis arwame meie, et tuleb see põhimõtte ühtlaselt läbi wiia kõigi asjaomaste riigirentnikkude suhtes. Sootuks lubamata on see, kui metsaametnikud, metsaülemast alates ja metsawahtidega lõpetades, endi äranägemise järele ühedele metsad wabaks annawad, teistele mitte. Kui põllutöoministeriumi wastaw peakommissjon käesolewa metsa tähendatud kahe rentniku omaks tunnistas, siis tuleb sellest otsusest kõigil kinni pidada. See oleks ju puha anarhia, kui alam instants kõrgema instantsi otsusi ei tunnusta ega täida.

Mis puutub metsa hinnasse, siis on ka siin metsade peawalitsus arwud 2- kuni 3-kordselt suuremaks puhunud, kui nad tõepoolest on. Niihästi Ewerti kui ka Mulgi-Jaagu heinamaadel asuw mets on rohkem lehtpuu- kui okaspuumets. Mändi ei ole seal olemas, on mõned kuused, kuid kõige rohkem kaski ja haabe. Kohapealsete elanikkude arwamise järele wõiks see mets olla wäärt wast 3—400 tuhat marka kahe talu peale kokku, seda metsa aga hinnata 1½ miljoni marga peale wõib wist ainult metsade peawalitsus.

Meie leiame, et käesolewal juhtumisel tuleb käia harilikku teed. Ei saa kahte kõnealolewat rentnikku panna ei paremasse ega halvemasse seisukorda, kui on teised riigirentnikud.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud lihtülemineku wormel.

Põllutöominister **A. Kerem**:

Ma wastan ainult lühidalt mõne eelkõneleja wäite peale. Põllutöoministeriumil ei ole mõttesegi tulnud üht wõi teist rentnikku paremasse ehk halvemasse seisukorda asetada. Ma jälgisin hoolega selle asja käiku ja pean ütleva, et segadust on toonud see, mida rkl. härra Gustawson ette tõi: On olnud raske looduses piiri tõmmata, kus heinamaamets algal ja kus kadastrimets lõpeb. Need sel-

gitused, mis metsade peawalitsus on teinud, need lasewad päris kindlasti oletada, et uue talu piiri on lõiganud osa kadastrimetsa. Praegu on see küsimus weel selgitamisel, kui palju on nende plaanide peal riigimetsa ja kui palju kadastrimetsa. (O. Gustawson, is.: Nad ei saanud ju metsa maha wõtta, kui juurdlus käimas.) Rkl. härra Gustawson, samuti ei olnud õigustatud see teine peremees seda metsa raiuma. Kui see mets raiutud oli, siis pidi selle metsaga midagi peale hakatama, sest ega teda ei saa metsas hoida ja ära lasta mädaneda. Maa, kus peal waidlusealolew mets asub, on ära märgitud kwartaal 45 ja 48. Mina pärisin weel täna järele ja sain wastuse, et selles metskonnas ei ole mitte uut metsakorraldust läbi wiidud, järjelikult on metsa-ala äramärgimine warematest aegadest pärit. Nii paistab minule praeguste materjaalide peale waa dates, et siin ei ole mitte erapoolikult talitatud, waid asjaajamine on metsaametnikkude poolt täitsa erapooletult sündinud. Selgitamine kestab weel praegugi edasi ja annab wist kindlasti oma õige resultaadi.

O. Gustawson (is.): Ma ei salga sugugi, et rentnik, enneaegu märtsikuul metsa raiuma asudes, tõepoolest eksis, aga kui tema metsaraiumist jätkas peale 19. maid, kus mets oli wabaks antud, siis ei olnud see enam omawoli, waid see oli temale lubatud õiguste kasutamine. Heinamaa- ja karjamaametsa kohta, mis kuulub praegustesse Ewerti talu piiridesse, mingit kitsendust aktis ei olnud. Missuguseid järeldusi siit teha wõib ja missugused tehakse, see on müidugi teine asi. Kuigi rentnik omawoliliselt metsaraiumisele enneaegu asus märtsis, siis ei anna see metsade peawalitsusele mitte põrmugi õigust wastata rentniku omawolile samaga. Mulgi-Jaagu talu karja- ja heinamaal asuw mets ei olnud enne maha wõetud, kui alles tänawu kewadel. Selles mõttes näeme, et siin ei ole mitte küllalt erapooletult talitatud. Kohalikkude metsaametnikkude intriigide tõttu on seal tekkinud sekeldused, mis kiires korras waja lahendada.

Meie rühm paneb ette wastu wõtta järgmine ülemineku-wormel: „Ära kuulata põllutöoministri wastust arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamaal kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata

jätmise kohta Abjas, leiab Riigikogu, et metsade peawalitsus käesolewas küsimuses on talitanud erapoolikult ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna põllutöoministril.

Põllutööminister **A. Kerem**: Rkl. Gustawson tähendas, et selle akti põhjal, mis kohapeal on tehtud, on kõik metsa rentniku omaks tunnustatud, mis krundi piiridesse puutub. Wist rkl. härra Gustawson'il on see sama akt, mis minulgi, käepärast ja nimetatud aktis on järgmist kirjutatud: „Endise weneaegse rendilepingu põhjal rentnikul metsa tarwitamise õigust ei olnud.“ See on Mulgi-Jaagu talu kohta. Lõpuks räägitakse Mulgi-Jaagu nr. 15 talu heinamaa ja karjamaa peal kaswawa metsa tasuta rentnik Uniwer'i omanduseks tunnustamisest. Kui planeerimisel riigimetsa heinamaa karjamaaks taludele juurde planeeritakse ühele ehk teisele talule, ega see siis weel ei muuda kadastrimetsa heinamaaja karjamaametsaks.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Gustawson'i poolt on ette pandud järgmine ülemineku-wormel:

„Ära kuulates põllutööministri wastust arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamaail kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas, leiab Riigikogu, et metsade peawalitsus käesolewas küsimuses on talitanud erapoolikult, ja läheb päewakorras edasi.“

Rkl. Jaanis'e poolt on ette pandud liht-ülemineku-wormel:

„Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse O. Gustawson'i, M. Janson'i ja J. Nanilson'i arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamaail kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas, läheb päewakorras edasi.“

Panen kõigepealt hääletamisele rkl. Gustawson'i motiweeritud ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Jaanis'e liht-ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on liht-ülemineku-wormel wastu wõetud.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Wain'i, A. Kärrner'i ja P. Schütz'i arupärimise peale Tartumaal riigistatud Worbuse mõisa maa pealt wäikekohapidajate äraajamise asjus.

Põllutööminister **A. Kerem**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Worbuse mõisa rendilepingu kohta on põllutööministeeriumil olemas järgmised andmed: Worbuse mõisa peale sai 1923 a. sõlmitud rendileping sõjaministeeriumiga. Et renditingimised puudulikud olid, ei olnud võimalik lepingut kinnitada. Sellepärast tehti Tartumaa riigimaadeülemale ülesandeks kohaliku komisjoni kaudu renditingimised uuesti üles seada ja maa-korralduse peawalitsusele kinnitamiseks ette panna. Uued renditingimised kinnitati põllutööministeeriumi poolt 14. aprillil s. a. ja nende alusel sõlmiti leping rendiaja kestwusega 1. maist 1923 a. kuni 30. aprillini 1929 a., mis riigimaadeülemale kaudu teise diwiisi intendandile allakirjutamiseks saadeti wahikirjaga 23. maist 1924 a. nr. 15788 all.

Worbuse mõisa järele kuuluwate wäikemaapidajate huwid on kindlustatud sõjaministeeriumiga sõlmitawa rendilepingu § 17 alusel järgmiselt: „§ 17. Rentnik on kohustatud kunni lepingu tähtaja lõpuni normaal riigirendi eest Worbuse mõisast kasutada andma:

1. Worbuse walla politsei raiooniülemale 6 Riia wakamaad põldu ja 10 Riia wakamaad heinamaad neis piirides, nagu politsei raiooniülem waremalt seda maala kasutanud on;

2. Kohalikul sepale Jaan Puuberg'ile „Wanaweski“ koht ühes hoonete ja waremalt selle kohaga seotud olnud maalalaga, mille suurus umbes 3 Riia wakamaad põldu ja 5 Riia wakamaad heinamaad.“

Teisi wäikemaapidajaid Worbuse mõisa järele ei ole. Worbuse mõis on sõjaministeeriumil rendil 1920 a. peale. Mõisa majapidamise abil warustab ministeerium II diwiisi sõjawäelasi aiawiljaga ja hobuseid toidumoonaga, mille wastu sõjawäehobustelt saadud sõnnik mõisapõldude wäetamiseks kasutatakse.

Rendileping ei ole niipea kinnitust leidnud, ja senni, kui ei ole see leping kinnitatud, ei ole kohalikud sõjawäeesitajad mitte tema järele käinud, waid on aluseks wõtnud endise aasta lepingu. Seal ei ole aga seda kaitset mitte ette nähtud olnud,

mis käesolewa aasta lepingus ette nähtud väikerentnikkude asjus. Selle tagajärjel on nüüd kohalikud walitsejad ka väikerentnikkudega rendilepingu wahekorrad lõpetanud. Kuna nüüd selgunud on, et see uus leping sarnast kaitset lubab, siis on kohapeal sammusid astunud, et väikerentnikkudele, töö kulude asjas kokku leppides, wõimaldada maid endistes piirides kasutada saada, nii kuidas seda rendileping ette näeb.

J. Wain (sd.): Kuna wahepeal kohapeal selgunud on, et sõjaministeeriumi kohalikud esitajad, wõttes laiemalt oma käes olewat maaulatust, käsitasid ka teiste rentnikkude maatarwitamise õigust, ja kuna uus rendileping väikerentnikka kaitsma saab, — ma eeldan muidugi, et ta kinnitatakse — kes sisuliselt sinna mõisapiiridesse kuuluwad, siis teatan mina arupärijate nimel, et meie wastusega rahuldatud oleme.

(K. Einbund, põl.: Waheaeg.)

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud waheaega määrata. Kui pikka? (K. Einbund, põl.: ¼-tunniline.) Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.25 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 11.55 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Sõna on rahaasjanduse komisjoni esimehel Jürman'il aruandjana.

11. Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus — **A. Jürman**: Kuna sellele seadusel I lugemisel.

aruandjat ei ole, siis olen mina kohustatud kui rahaasjanduse komisjoni esimees ettepanekut tegema, et see seadus saaks Riigikogu poolt I lugemisel wastu wõetud.

J. Kukk (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduse esita-

misega tahetakse teataw kindel samm meie rahaasjanduse korraldamises ette wõtta, ja wahejoon tõmmata sennisele ja praegusele rahaasjanduse poliitikale. 1919 a. 2. mai seadusega maksab Eesti wabariigis ainsa maksuabinõuna Eesti mark, milles on lubatud igasuguseid lepinguid teha, nõudmisi tõsta ja üldse waranduslikka kohustusi oma peale wõtta ehk wälja anda. Kui suur see Eesti mark ise on, seda ei ole seaduses mitte kindlaks määratud ja meie wõime ütelda, et Eesti mark on ainult seda, mis tema eest osta wõidakse. Marga ostujõud on aga sest ajast, kus ta meil käima hakkas, õige tuntawalt muutunud. 1919 a. algul wõidi Eesti marga eest rohkem osta, kui Soome marga eest, ja kes meie rahaasjanduse ajalugu tunneb, see teab, et meil omal ajal rahamärkide puudusel pandi käima Soome margad sunduslikult, kursiga 1 Smk. = 1 Emk. On juhtmisi teada, et Soome markasid tõrguti wastu wõtmast, nõuti nende pealt juurdemaksmist. Sel ajal osteti aga inglise nael 50, isegi 45 margaga. Mida rohkem aga meil Eesti markasid wälja lasti ja käima pandi, seda vähemaks muutus nende ostujõud ja see ostujõu langemise kurwe kujutab enesest wäga suurt poognat 1919 a. algades kunni käesolewa ajajärguni. (J. Soots, põl.: Seisis ju kolm aastat paigal.) Waadake kursi diagrammisid, siis näete, kas ta seisnud on. Muidugi ei ole see langemine selle kolme aasta jooksul nii suur olnud, aga rahawäärtuse langemisel loetakse ka pool kunni weerand protsenti tuntawaks. Meil on 10 ja 20 punkti kaupa langenud, ilma et sellejuures oleks aietama hakatud! Paistab, nagu oleks meil erilisel wastupidaw ja mittetundlik nakk selle langemise suhtes olewat. Langemise wastu oldi omal ajal kaunis ükskõiksed, ehk rehkendati sellega, kui loomuliku ja paratamata nähtusega. Osalt oli ta ka seda, ja nimelt sel ajal, kus riigi majapidamiseks sissetulekuid ei ulatanud, laenusid saada ei olnud ei sise- ega wälismaal, ja ainsaks abinõuks riigi wäljannete katmiseks oli marga trükkimine. Seda teame juba iga maa paberraha ajaloost, mida rohkem paberraha, mis mitte otsekohe kindlustatud ei ole reaalse warandustega ja nimelt kohe sulakstehtawate waradega, seda vähem ta wäärtus. Ka meie mark on küll warandustega kindlustatud, kuid need warad on sarnased, mis kaubana realiseerida ei saa. Ja sellepärast alandab iga uuesti juurdetrükitud

mark warem käimasolewate markade ostujõudu. See langemine wõib mõnikord kiirem olla, teine kord pikalisem. Eriti kiireks wõib ta muutuda siis, kui mõnesugused, olgu üldmajanduslikud, olgu kohalikud äpardused, õnnetused wõi ikaldused, ilmsiks tulewad. Tundlikum on paberraha reageerima ka igasuguste poliitiliste raskuste peale. Kui läinud aasta lõpu poole meie majanduspoliitika Riigikogus ja ajakirjanduses arwustuse alla wõeti ja meie läinud aasta ikalduse tagajärjel tõsiselt majanduslikule kitsikusele wastu astusime, wõeti meie marga küsimus tõsisemalt kaalumisele ja tema tulewiku kindlustamiseks anti walitsuse poolt töötus marka mitte enam ilma tema wäärtuse ära tähendamata wälja lasta, waid Eesti marka waloriseerida ja temale seaduses kindlaksmääratud kindlustus ära tähendada.

Sellele deklaratsioonile ei järgnenud aga mitte tegelikud sammud ja oldi isegi nagu pärast selgus, kahewahel, kas sarnane marga waloriseerimine on üldse tarwilik ja otstarbekohane. Kui praegune walitsus siiski marga waloriseerimise ja waloriseeritud margas lepingute tegemise seaduse Riigikogule esitas, siis on selle seaduse ümber rahaasjanduse komisjonis ja ajakirjanduses arusaadawalt õige elawad waidlused tekkinud. Kuigi siin wastuseismist waloriseerimisele kui sarnasele, üheltki poolt otsekohe ette ei ole toodud, siiski on peatatud siin mitmesuguste üldmajanduslikkude küsimuste juures, mis waluutareformiga ühel wõi teisel wiisil seotud.

Nagu tähendasin, ei olnud selles lahk-arwamisi, et meie edaspidi oma marga sisemise wäärtuse siiski peame kindlaks määrama, et riik kui ka Eesti pank, kelle emissiooni õigus on, teaks, missugused kohustused tema paberraha wäljaandmisega oma peale wõtab. Selle põhimõttega oldi nõus, kuid arwati ühelt poolt, et sarnane üldine marga ümberhindamine wõib käimasolewale margale hoobiks olla, teda rahwa hulgas diskrediteerida ja tema ostujõule lihtsalt selle psühholoogilise momendi tõttu, et teda kõrwale tahetakse jätta ja uus üksus käima panna, teatawaks hoobiks olla. Weel enam waieldi aga nende tagajärgede üle, mis margas wäljaantud kohustuste ümberhindamine enesega kaasa toob. Üks on selge, kui marga waloriseerimisega algus tehtakse laenude asjus ja panga kohustuste asjus üldse, et see

ennast ühel wõi teisel wiisil kogu teiste majanduslikkude tehete ja toimingute peale laiendab ja sellel tagajärjel teatawad muudatused, mis praegusest olukor-rast lahku lähewad, esile wõiwad tulla. Kas need muudatused negatiivsed wõi positiivsed, selle kohta olid mitmesugused arwamised komisjonis. Meie suur-töösturite poolt seletati otsekohe, et nende arwates on marga waloriseerimine kindel samm majanduslikkude wahekor-dade stabiliseerimiseks ja selle poolest terwitataw. Seal poolt ei jagatud ka neid kahtlusi, mis wõimalik üldine kohus-tuste ümberhindamine enesega kaasa toob, waid arwati, et siin just poolte waba ärakaalumise ja kokkulepe kõigepare-maks mõõdupuuks on, et seda õiglast keskteed oma kohustuste ja nõudmiste hindamisel leida. Teiselt poolt toodi ette, et marga waloriseerimise üldistamine sel momendil, kus mark langemise tendent-siga, wõib iseenesest margakursi weelgi langetada, kui tema langemise kiirenemi-seks tõuget anda, kuigi mitte oluliselt, waid psühholoogiliselt. Komisjoni liik-med ja juurdekutsutud asjatundjad arwa-wad siiski, et seaduse maksmapanemine, nagu tema praegu rahaasjanduse kom-misjoni esimehe poolt Riigikogule esita-tud, wõimalik ja soowitaw on. Rahaas-janduse komisjoni liikmena ja selle sea-duse aruandjana rahaasjanduse kom-misjoni pean mina tarwilikuks siiski tähen-dada, et ekslik oleks sellele seadusele suuremat tähtsust anda, kui temal iseene-sest on. Oma põhimõtetes ei loo see sea-dus meile mitte mingit uut korda. Kui meie waatame teatawat liiki lepinguid ja toiminguid, mis meie riik ise oma koda-nikkudega on teinud, ja üksikuid määrusi, mis meil rahaministri poolt wastuwõetud seaduse alusel juba praegu teatawate lii-kide lepingute ja toimingute kohta maksma pandud, siis näeme, et meil on mitu liiki sarnaseid lepinguid, mis kulla ehk rukki alusel kindlaks on määratud ja seda juba 1919 aastast saadik. Mitmesu-gused lepingud wäljamaalastega on luba-tud teha mitte ainult Eesti markades, waid ka wäljamaa rahas. Praegune sea-dus toob selles mõttes uuenduse, et tema tahab nende mitmesuguste kaalumõõtude asemele — kuld gramm, mis ehituslae-nude ja asunikkude laenude juures alu-seks, ja rukki kilogramm, mis aluseks asunikkude rendilepingute tegemise juu-res — saada kindla rahaüksuse, mis meil tulewikus rahaüksuseks jääks. See oleks

praegu esitatud seaduse järele taalder, mis wastaks ühele kuldfrangile, ja milles nii ja nii palju protsenti kulda on. Waidlused, mis selle üksuse, kui niisuguse juures ülesse kerkisid, on enam-wähem tehnilist laadi, aga mitte olulised. Kas meie omale frangi ehk krooni üksuseks walime, on otstarbekohasuse aga mitte põhimõtte küsimus. Kui aga siiski komisjoni enamus jäi frangi juurde, siis olid temal selleks mõõduandwad need asjaolud, et frank oli enne ilmasõda terwes reas riikides ühtlaseks raha aluseks, et praegugi kõigis rahwuswahelistes lepingutes, ka nendes, mis Eesti on sõlminud välisriikidega, frank maksualuseks on, meie naabrid lõuna pool, lätlased, ja meie põhja naabrid on oma rahaaluseks ka frangi wõtnud. Kõik need asjaolud mõjusid selleks, et ka komisjoni enamus ettepanud krooni asemele frangi üksuse aluseks wõttis. Kuid need määrused, mis selles seaduses ette näewad tehtud lepingute waloriseerimise wõimaluse Eesti markades uuel üksuse alusel, on jäetud seadusesse, nagu nad walitsuse poolt on esitatud. Igaüks, kes tahab ja seda omale kasulikuks peab, wõib selle seaduse maksamahaakkamisel lepinguid sõlmida taaldrites, mille kulla sisaldus on seaduslikult kindlaks määratud ja mis Eesti marga kõikumisega ei tõuse ega kahane. Sellega on ära wõetud wõimalus ühelt poolt wõlgnikkudel selle peale spekuleerida, et marga langemisega kergemini oma wõlgasid maksta, teiselt poolt on wõetud wõimalus ka wõlausaldajatel marga tõusmise korral omale suuremaid warasid saada, kui nad wälja andnud on. Tema mõju meie marga ja majanduselu kohta üldse on raske praegu ette arwata, kuid ühte wõib öelda, kui meil mitte korda ei lähe meie marga praegu langewat sihti tõuswaks ümber muuta, siis see muidu iseenesest positiiwne tagajärg, mis nõudmiste ja kohustuste kindlale alusele seadmine kaasa toob, ei pääse mitte mõjule. Ainult marga paranemisega muutub see seadus abinõuks, mis wõimaldab üksikutele kodanikkudel omawahel kui ka riigil oma majanduspoliitikas kestwamaid wahekordi sarnases üksuses kindlaks määrata, nagu see kestwate wahekordade juures tingimata tarwilik on. Kõigeparema oleks see seisukord, kui käesolewa seaduse põhjal neid kohustuste ümberhindamisi ja waloriseerimisi wõimalikult vähem tegelikult tarwitataks. See seisukord on siis, kui meie mark tõusma hak-

kab. Meie naabrid lõunas — lätlased — andsid paari aasta eest samasuguse seaduse ja andsid selle palju halwemates Läti rubla tingimistes, kui praegu seda meie marga kohta wõib öelda. Üks Inglise nael maksis sel ajal, kui Läti walitsus waloriseerimise seaduse maksma pani, 2.000 ja üle selle Läti rubla. Meil on erabörsel meie mark palju alla 2.000 ja arwata on, et meie marga tõstmiseks tema alles hiljuti püsinud kõrguseni mitte sarnaseid suuri ohwreid ega kulutusriigikassa poolt tarwis ei ole. See kõik lubab oletada, et ühelt poolt waloriseerimise seadusega antud wõimalus kestwaid wahekordi oma rahaüksustes sõlmida ja ära määrata ja teiselt poolt marga stabiliseerimisega ja margakursi tõstmisega sarnast waloriseerimise palawikku, nagu keegi komisjoni liigetest tähendas, ära hoida, oleks kõige soowitawam tagajärg sellele seadusele.

K. Tonkman (põl.): Käesolewa seaduse arutamisel sõna wõttes ei taha ma seda seadust sisuliselt arutama ega sisuliselt üksikuid asju poolt ja wastu ette kandma hakata. Küll tahaksin ma paari sõnaga käesolewa seaduse arutamise korra ja arutamise wiisi juures peatada. Rahaasjanduse komisjoni esimees härra Jürman tähendas, et aruandjat selle seaduse esitamisel ei ole, kandis lühidalt seda ette ja tegi rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seadust lugemisel wastu wõtta. Rkl. härra Kukk andis üksikasjaliselt seaduse kohta seletust, kuidas tema arwamised selle seaduse kohta on ja tähendas muuseas, et komisjoni esimees härra Jürman ei saanud seadust käsitada ega üksikasjaliselt ette kanda, sest et tema ei olewat alamkomisjonis olnud. Nii tähtis, kui see seadus praegu riigi- ja rahwamajandusele, kus kaugeleulatawate küsimustega tegemist, ei saa seda mitte nii kergelt wõtta, et eelnõul mitte aruandjat ega kaitsjat ei ole, kes Riigikogu liigetele üksikasjalisi seletusi wõilks anda. See ei ole mitte loomulik. (Wahelhüüe: Härra rahaminister annab seletust.) Jah, härra rahaminister annab seletust, aga ta annab seletust walitsuse seisukohast, aga ega rahaasjanduse komisjon ja Riigikogu ei ole mitte walitsus. (K. Korne'i, rhw., wahelhüüe.) Ma panen seda väga imeks, et härra Kornel, kes üks walitsuse toetajatest, kes koalitsioonis olewast rühmast, et tema ei ole mitte

aruandjaks hakanud. Teie oleks wõinud väga hästi aruandja olla. Kuid lugu seisab nähtawasti selles, et ükski walitsuse koaleeriwate rühma liigetest ei taha seda eelnõu kaitsma hakata. Kui teil julgust on, siis olge head ja wõtke selle seaduse aruandmine oma peale, Teie aga seda mitte ei talra ja Teil on selleks ka omad põhjused, mida aga praegu siin ette tooma ei hakata. Niisama ka teised walitsuses olewad rühmad on asunud samale seisukohale aruandja asjus neil samadel nimetatamata põhjustel. Mina arwan, et seda seadust niimoodi Riigikogu mitte arutama ei wõi hakata ja see tuleks rahaasjanduse komisjoni tagasi anda, et rahaasjanduse komisjon aruandja waliks, kes üksikasjaliselt need motiivid ja põhjendused Riigikogule ette kannaks, et Riigikogu selle tähtsa seaduse puhul wõiks oma sõna ütelda. Sellepärast teen ettepaneku kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus rahaasjanduse komisjoni tagasi anda, selleks, et aruandja walitud saaks, kes seda seadust üksikasjaliselt kaitseks.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhsw.): Mina pean oma kohuseks, kui rahaasjanduse komisjoni liige, tähendada, et need märkused, mis aruandja kohta siin praegu herra rkl. Tonkman'i poolt tehti, mitte tõeale ei wasta. Härra Kornel ei ole mitte aruandja kohustest ära öelnud, waid ta ei wõinud aruandjaks saada, sest teda ei olnud aruandjaks walitud. Selle wastu on aruandja wolitused maha pannud põllumeeste rühma liige rkl. härra Ipsberg, kes aruandja kohused wastu wõttis, kuid wiimasel silmapilgul aga, eile õhtul, oma wolitused maha pani, mispärast ka täna hommikul keegi ennast selle seaduse asearuandjaks, muidugi teada, walida ei lasknud.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Selle tähtsa seaduse juures on tekkinud tõesti väga täbar seisukord. Seaduse wastuwõtmine tunnistati õige kiireks ja kui seadus rahaasjanduse komisjoni tuli, siis otsustati seal enamusega, et ei ole mitte mingisugust pikka arutamist tarwis, waid seadusele tuleks otse-

kohe aruandja walida, et juba järgmisel koosolekul seadust wastu wõtta. Nii ka talitati. Põllumeeste rühma poolt tehti ettepanek alamkomisjoni walida, aga siis.... (K. Kornel, rhw.: Ei tehtud niisugust ettepanekut!) Komisjoni walimise küsimus tõsteti ülesse... (K. Kornel, rhw.: Mitte sugugi ei tõstetud!)

Kui aruandja waliti, siis tõsteti ka küsimus ülesse, et tuleks sellele seadusele alamkomisjoni walida. (K. Kornel, rhw.: Kes selle küsimuse siis ülesse tõstis?) Mina rääkisin selle üle härra rahaministriga, ja kui koosolekul wormilist ettepanekut ei tehtud, siis sellepärast, et alamkomisjoni walimine läbi ei oleks läinud.

Läksid mõned päewad mööda, kui seadus komisjonis aruandja poolt ette kanti, kus aga leiti, et see seadus nii kergelt otsustataw ei ole, sest tema käsitab õige tähtsaid majanduslikka küsimusi, mida nii hõlpsasti lahendada ei saa. Sellele otsusele jõuti alles siis, kui mitmelt poolt esitatud seadusele õige tublisti parandusi ja täiendusi tehti. Siis otsustati seaduse kawa alamkomisjoni kätte anda põhjalikumaks läbitöötamiseks. Aruandjaks esimesel kui ka teisel korral oli rkl. härra Kukk. Alamkomisjon töötas selle seaduse kallal ja esitas siis tehtud paranduste ja täiendustega ning kõigi paralleel-ettepanekutega wastawa seaduse, mis õige mitmes asjas lahku läheb walitsuse poolt esitatud seadusest. Sellest näeme juba, et see seadus küsimusi käsitab, mis mitte nii kergelt lahendatawad ei ole.

Kui alamkomisjon oma töö rahaasjanduse komisjonile ette kandis ja seadus rahaasjanduse komisjoni poolt wastu wõeti, tähendas seesama rahaasjanduse komisjoni aruandja härra Kukk, et tema kahjuks Riigikogus aruandja ülesannet enese peale wõtta ei saa. Siis tõusis rahaasjanduse komisjonis aruandja küsimus ülesse. Loomulik oleks pidanud olema, et aruandjaks oleks walitud keegi alamkomisjoni liige, kes seaduse läbitöötamise täielikult kaasa on elanud, kuid sarnaseid isikuid ei leidunud walitsust toetawatest rühmadest, seal olid ainult härrad Ipsberg ja Hasselblatt. Siis tehti komisjonis ettepanek, et härra Kornel wõiks selle seaduse aruandja ülesande enese peale wõtta, sest härra Ipsberg, kui mitte walitsuse rühmadesse kuuluw isik, oli selle küsimuse kohta eriarwamisel, jäädes mitmel puhul eriseisu-

kohale, mida tema komisjonis esitas ja mille pärast tema ka seda seadust täiel määral kaitsta ei saanud. Loomulik oleks olnud, et walitsuse rühma kuuluw komisjoni liige oleks aruandja kohustused oma peale wõtnud, kuid kahjuks sarnast komisjoni liiget ei leidunud. Mispärast härra Ipsberg lõpuks siiski aruandja kohustused enda peale wõttis. Kuid eile teatas härra Ipsberg, et tema mitmesugustel põhjustel aruandja kohustusi siiski oma peale wõtta ei saa, ja selle tagajärjel tuli komisjon täna hommikul kokku, et aruandjat walida. Komisjoni koosolekul selgus aga, et alamkomisjoni liige härra Hasselblatt, kellele ettepanek tehti aruandjaks hakata, seda kohustust oma peale ei wõta, üteldes, et tema kui mitte walitsuse rühmadesse kuuluw isik, seda ülesannet oma peale wõtta ei saa, kuna tema selle seaduse juures nii paljudes küsimustes eriarwamisel on. Seda kõiki, austatud Riigikogu liikmed, pidin mina siin ette kandma, et selles asjas täielik selgus kätte saadakse. (L. Johanson, sd.: Aga seal on weel mõned wead sees selles ettekandes.) Ja nimelt? (L. Johanson, sd.: Nagu oleks ettepanek tehtud alamkomisjoni anda.) Mina ei ole ütelnud, et oleks wormiline ettepanek tehtud seadust alamkomisjoni anda, aga selle kohta olid meil läbiarwamised oma rühma liigetega, et see seadus tuleks alamkomisjoni anda. Et aga komisjoni enamus kaldus selle poole, et see seadus on niiwõrd kiire, et mingisugust alamkomisjoni waja ei ole, et on waja ainult aruandja walida ja seadus tema kätte anda, siis ei teinud meie wormilist ettepanekut. Kui nüüd täna siiski komisjoni liigetest ei leidunud ühtegi, kes seda aruandja ametit oma peale oleks wõtnud, loomulikult oleks aruandja kohustused oma peale pidanud wõtma walitsuse rühma kuuluw isik, siis pidin mina wormiliselt kui rahaasjanduse komisjoni esimees aruandja kohustused oma peale wõtma, et wõimalik oleks seda seadust Riigikogus arutusele wõtta.

K. Ipsberg (põl.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Mitmel korral on meil Riigikogus ette tulnud, et aruandja, keda komisjon on walinud, ei ole oma peale aruandja kohustusi wõtnud ehk wõtta saanud. Kunagi aga ei ole niisugust juhtumist olnud, et sel puhul, kui aruandjat

ei ole, niisuguseid suuri waidlusi ette tulnud oleks, iseäranis nende rühmade hulgas, kelle walitsuse nimel seadus on esitatud. Ei ole weel ette tulnud juhtumisi, et rühm, kelle walitsuse poolt seadus on tulnud, ei julge, wõi ei taha seaduse kaitsmist oma peale wõtta. Kui mina eile aruandja kohalt tagasi astusin, siis olid mul selleks wäga tähtsad põhjused. Mina ei teadnud kindlasti, kas ma saan tänasele koosolekule ilmuda, mina olin sunnitud ära sõitma ja alles weerandtunni eest jõudsin ma siia, kell 12, ehk natukene ennem. Nii et minul puudus täielik füüsiline wõimalus ettevalmistamiseks. Ma ei olnud sugugi kindel, ega wõinudki unes ette arwata, et need walitsewad rühmad sellest seadusest omad käed tagasi tõmbawad, kuna ometi teie kõik selle seaduse wastuwõtmise poolt olete. Ma kujutan enesele ette, kui ma istuks praegu Teie hulgas ja kui walitsus, kelle seljataga minu rühm seisaks, ütleks, kas tõesti ei leiduks mitte ühte aruandjat sellele seadusele, siis mina, kui mina seda seadust ka esimest kord näeksin, wõtaksin selle aruandmise oma peale. Aga Teil ei ole nii palju julgust. Seda kõike tahtsin ma konstateerida suure imestusega.

L. Johanson (sd.): Mul ei ole iseäralist põhjust end wahele segada, kui keskerakond ja parempool, kes minu ilmawaate seisukohalt kokku sulawad ja kus ma wahet ainult suurekstegewa klaasiga näen, wastamisi lähewad. Ma wõiks selle üle isegi rõõmustada. Aga siiski, kui siin küsimusi käsitatakse, siis tuleb neid niiviisi kujutada, nagu nad tõepoolest olid. Aga et siin mõned küsimused wõõriti käsitati, siis luban enesele mõni sõna sekka öelda. Ei ole mitte õige, nagu oleks esimesel koosolekul seaduse esimesel lugemisel põllumeeste rühma poolt ettepanek tehtud, eelnõu alamkomisjoni anda. Esimesel koosolekul waliti aruandja, teisel koosolekul esines aruandja oma seletustega ja seal põllumeeste rühm sarnast ettepanekut ei teinud.

Mina waidlesin wastu, kui seda seadust esimesel päewal esimesel lugemisel wastu taheti wõtta, sest minul isiklikult olid mõned küsimused selgusetud ning mina tegin ettepaneku käesolewa seaduse esimest lugemist katkestada ja see ettepanek wõeti wastu. Tuli järgmine koosolek ja jällegi esimene lugemine. Komisjoni liigetele olid kõik minu poolt kirjalikult tehtud ettepanekud kätte antud,

kuid ka sel koosolekul ei lõpetatud selle seaduse lugemist, waid ta anti alamkommissjoni selleks, et juurde kutsuda asjatundjaid ja isikuid pankade, tööstuse ja kaubanduse ringkondadest, mida ka tehti. Alamkommissjoni waliti kolm Riigikogu liiget, nimelt härrad Hasselblatt, Ipsberg ja Kukkk, kõik paremalt poolt, kuna paremalt poolt mitte ühte esitajat sinna ei walitud. Meie selle wastu protesteerima ei hakanud, et harilikust korrast mööda mindi. Siis tuli see seadus komisjoni tagasi — wahepeal oli ta esimesel lugemisel wastu wõetud — teisele lugemisele. Loomulik, et sarnase seaduse aruandjaks pidi olema isik, kes panga wõi tööstuse alal tegew on olnud, finansteadlane wõi jurist. See on esimene nõudmine. Teine nõudmine on järgmine, et aruandjaks pidi walitama see isik, kes ka alamkommissjonis on töötanud. Tähendab, wõis walida, kas härra Hasselblatt, Ipsberg wõi Kukkk. Härra Kukkk teatas, et tema ei saa aruandjana tööst osa wõtta. Mina järeldan, et härra Kukkk'e arwamine on õige, sest et ka üks meie rühma liige on teatanud, et tema tänasest päewast peale ei saa tööst osa wõtta samadel põhjustel, kui härra Kukkk. Härra Kukkk'el on sel puhul tõsised põhjused. Ma ei näe ka härra Laidoner'i siin, kes ka ette walmistab, et täna-homme ära sõita Inglismaale ühes härra Kukkk'ega. Nii et sellega üks kandidaat wälja langes. Teine kandidaat oli härra Hasselblatt. Härra Hasselblatt'i parandused, mis seda seadust sisuliselt oleks tuntawalt muutnud, lükati tagasi ja loomulik on, et härra Hasselblatt siin nende parandustega esineb ja sellepärast tema aruandjaks ei wõinud hakata. Kolmas ja ainuke ülejäänud alamkommissjoni liige, kes oleks wõinud aruandjaks astuda, oli härra Ipsberg. Härra Ipsberg ise selle walimise juures wastu ei tõrkunud, sest tema oli seaduse läbi-rääkimistel paljude seisukohtadega ühinenud, oma parandusi tagasi wõttes, nii et komisjonis ühtegi sarnast härra Ipsberg'i ettepanekut ei olnud, mida oleks tagasi lükatud ja sellepärast ei olnud härra Ipsberg'il ühtegi põhjust end aruandjast lahti ütelda. Härra Ipsberg tundis nähtawasti suurt sümpaatiat koguni selle seaduse wastu, kui ta selle aruandmise enese peale wõttis. Kui aga eile õhtul härra Ipsberg teatas, et tema aruandja kohuseid täita ei saa, mina arwan, et iga Riigikogu liige wõib siin ise otsustada ja järelduse teha, kui neile inimes-

tele, kes tööst alamkommissjonis osa ei wõtnud, see suur au osaks sai, et ettepanek tehti, wõib olla, kõige tähtsama seaduse aruandjaks hakata, siis wõib igaüks ise otsustada, kas see põhjendatud on wõi mitte, kui nad ettepanekut wastu ei wõtnud. Minul aga näib, et niiviisi Riigikogu elus talitada ei wõi, et wiimasel silmapilgul oma kohustustest lahti öeldakse. Ja ei ole mitte esimene juhtumine, waid teine, mida täna iseawaldusena nimetama peab. Esimene oli neist niisugune, et komisjonis üks walitsuse seljataga seisew rühm sellega walitsusele nõusolekut awaldas, et ta walitsuse tege-wuse wastu ei waielnud, kuid järgmisel koosolekul esitab sama rühm oma enamusel arupärimise ja küsimise sama asja kohta. Kui mina, kes ma wastu waidlesin, seda teinud oleks, ei oleks iseäralik. Et aga walitsus niiviisi sisse weetalkse oma selja taga olewate rühmade poolt, seda ei tohiks mitte lubada, see on prowokatsioon. Teine prowokatsiooniline wõte oleks see, kui keegi aruandmise oma peale wõtab ja wiimasel silmapilgul, kui teised enam ei jõua end ette walmistada, sest seaduse aruandmine nõuab ikka oma teatawat ettewalmistust, sellest ära ütleb. Waadake, niiviisi talitada ei tohi. Mina olen kindel, et kui härra Ipsberg wastu ei oleks tulnud aruandja kohustele, et siis keegi teine oleks walitud. Mina ei kujuta ette, et walitsuse selja taga seiswad rühmad, kui nad seaduse õigeks tunnistawad, seda ka kaitsema ei lähe, see oleks loomuwastane nähtus.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Komisjoni nimel teen ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek käesolew seadus I lugemisel wastu wõtta ja rkl. Tonkman'i poolt ettepanek käesolew seadus rahaasjanduse komisjoni tagasi anda kunni aruandja walitakse, kes seda eelnõu kaitseks. (J. Piiskar, is.: Ega keegi kallale ei kipu!) Rkl. Tonkman'i ettepanek tuleb esimesena hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Kes on aruandja ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa ena-

musega on seadus I lugemisel vastu wõetud.

Aruandja A. Jürman: Teen ettepaneku I ja II lugemise wahel 3-päewalist tähtaega mitte pidada.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

12. Riigiasutuste töö koondamise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **T. Kalbus:** Käesolew seadus anti üldkommissjoni läbiwaatamiseks. Motiivid selleks olid järgmised: rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud seadus võimaldab Wabariigi Walitsusele oma määrustega seadusi muuta, mis põhiseadusega kokkukõlas ei ole. Üldkommissjon peaks seda küsimust kaaluma ja eelnõu teiste seadustega kokkukõlla wiima. Üldkommissjon waatas selle seaduse läbi ja esitas Riigikogule. Lõppude lõpuks esitati uus redaktsioon, mille järele saaks Wabariigi Walitsus õiguse riigiametnikka ametist wabastada, nende kohad wakantseks jättes ja teiseks ühe asutuse ülesanded teise peale panna ühes wastawate krediitide ülekanemisega. Üldkommissjoni enam arwab, et käesolewa seadusega antakse Wabariigi Walitsusele võimalus riigi kulusid vähendada ja et sellel seadusel meie põhiseadusega mingisugust wastolu ei ole. Teen ettepaneku käesolewat seadust üldkommissjoni poolt esitatud redaktsioonis vastu wõtta.

O. Gustawson (is.): Meie rühm ütles oma seisukoha käesolewa seaduse kohta siis, kui see oli esimest korda kõne all Riigikogus. See seisukoht oli eitaw. Meie ei ole oma seisukohta wahepeal rewideerinud. Meie arust on enne kui pärast selge, et on ülim aeg riigiasutuste tööd koondama hakata. Mida rutem see läbi wiiakse, seda parem riigile ja rahwale. Selle juures on iseenesest selge, et koondamistöö peab sündima kindla kawa järele ja lähedas kontaktis Riigikogu ning Wabariigi Walitsuse wahel. Wabariigi Walitsus on aga asunud selle ülesande teostamisel väga iseäralikule seisukohale. Käesolew seadus tahab Wabariigi Walitsusele käed täiesti wabaks jätta selles mõttes, et ta ei tarwitse rehkendada Riigikogu arwamisega sarnase tähtsa küsimuse lahendamisel, nagu seda on riigiasutuste ümberkorraldamine. Näi-

teks annab käesolewa seaduse § 1 p. 2 võimaluse üht ametkonda täiesti ära kaotada ning selle ülesanded teise peale panna. Üldkommissjonis tähendati põhjendatult, et käesolewa seaduse järele on võimalik kogu ministeeriumi ära kaotada, kõiki kohti wakantseks jättes. Seletuskiri tahab, wälja minnes härra Strandman'i lubadustest, garanteerida, et seda seadust nii laias ulatuses kasutada ei tahetawat. Aga kuigi ümberkorraldused tegelikult täiesti sünniks kitsamais piires, on see meie arwates ometi sedawõrd tähtis töö, mis peab sündima täielikus kontaktis Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel. Siin lähewad meie arwamisest terawalt lahku walitsewate ringkondade arwamistest. Enam kui otsekohele seletas rkl. Juhkam üldkommissjonis: Wabariigi Walitsusele tulewad erakordsed wolitused anda, kui ta neid nõuab, ja sellel määral, nagu ta tahab. Teiste sõnadega: Riigikogu peab igakord Wabariigi Walitsuse ettepanekud ettepanud kujul täies ulatuses heaks kiitma, muidu woiwat järeldada, et walitsewad rühmad ise ei usalda seda walitsust, keda nad ametisse pannud.

Meile oleks see seisukoht arusaamata isegi siis, kui meie kuuluksime walitsewate rühmade hulka. Meil ei ole ei esimeses ega ka teises Riigikogus kunagi läbi wiidud täies ulatuses see printsiip, et Wabariigi Walitsuse poolt ettepanud seadust ei tohi Riigikogu muuta. Wastuoksi: mitmel puhul, wõiks isegi öelda, et peaaegu alati on Wabariigi Walitsus omalt poolt ja Riigikogu omalt poolt järele andes, kahepeale kokku leidnud kesktee küsimuste lahendamiseks. Kui aga nüüd Wabariigi Walitsus tahab asuda koosseisude koondamisele ainult omal käel, Riigikogu kaastööd eitades ja ta õigusi kärpida katsudes, siis peaks ta wastawaid erakordseid wolitusi nõutades talitama äärmiselt kaalutult ja korrektselt. Käesolewal juhtumisel aga seda öelda ei saa. Wabariigi Walitsus on mitmel korral rõhutanud, kui laiaulatuslik tähtsus käesolewal seadusel olla selles mõttes, et ta riigiasutuste tööd tähtsalt koondada võimaldades aitab riigi wäljaminekuid vähendada. Kui see nii on, et käesolewa seaduse alusel tahetakse toimida suuremaid ümbermurdmisi ministeeriumides, siis on meie arust iseenesest mõistetaw, et Wabariigi Walitsus kogu küsimuse wõtma peab nõnda, nagu see selle wäärrib. Wabariigi Walitsus ei ole aga tar-

wilikuks lugenud Riigikogu isegi mitte informeerida sellest, mis ta teha tahab. Wabariigi Walitsus tahab endale käed wabaks teha igasugusteks ümberkorraldamisteks ministeeriumides ja nende peawalitsustes, ilma, et oleks Riigikogule esitatud materjaalide hulgas ainukestki konkreetset kawa. Ainus asi, mille peale herra rahaminister üldkommisjonis tähelepanu juhtis, oli see, et tema tahab mõned ümberkorraldused ette wõtta tolli peawalitsuses. See on ka ainukene. Kõik muu on waid udu, on segased aimdused, milliste kohta nähtawasti Wabariigi Walitsusel endalgi konkreetne kawa puudub. Ma olen päris kindel, et walitsewad rühmad wolitusi andes isegi ei tea, mis Wabariigi Walitsus nende wolitustega peale hakkab ja missuguses ulatuses ta neid wolitusi realiseerida tahab. Sest kust wõiwad neid teada walitsewad rühmad, kui Wabariigi Walitsusel endalgi konkreetseid kawatsusi olemas pole. Nende olemasolemise korral oleks Wabariigi Walitsus vähemalt wiisakuse pärast ja umbkaudugi Riigikogu neist informeerinud. Seda aga siamaani tehtud ei ole. Kui lugu nii, kuidas kujuneb siis käesolewa seadusega nõutawate erakordsete wolituste realiseerimine? Pärast seda, kui Riigikogu selle seaduse wastu wõtnud, hakatakse alles eeltöid tegema. Ma ei kujuta seda ette teisiti, kui et moodustatakse ministeeriumidewaheline komisjon, kes siis seda küsimust kaalub üldises ulatuses. Ebaotstarbekohane oleks see tee, kus iga ministeerium, iga peawalitsus nosib oma ette üht wõi teist ametnikku lahti lihtsalt lastes, üldkawa aga hoopis kahe silma wahel jättes. (E. Weberman, rhwsw.: Niisugused ministeeriumidewahelised komisjonid töötawad juba!) Wõib olla, et nad mõne ministeeriumi juures töötawad, aga kõigi juures mitte. Järjekult seesugune üldkommisjon tuleb luua. Kui see tahab põhjalikku tööd teha, peab ta vähemalt 1—2 kuud töötama. Ühekahe päewaga wõi paari nädalaga ei suudaks see komisjon peaaegu mitte midagi saawutada. Järjekult — meie wõime oletada, et asutakse kohtade tegelikult wakantseks jätmisele paari kuu pärast, see on septembris ja oktoobris. Mis see meile ütleb? Aga seda, et Wabariigi Walitsus hakkab seda kawa realiseerima alles siis, kui Riigikogu juba koos on. Pole mingit põhjust oletada, et Wabariigi Walitsus enne Riigikogu kokkuastumist,

kui see sünnib 2. septembri paiku, tegelikult midagi ära teha wõiks. (K. Kornel, rhw.: Jõuab küll!) Lapselik usk aitab teinekord küll, aga igakord mitte. Ma kardan, et sügisel Riigikogu kokkuastumisel kogu loo wõib resumeerida wanasõnaga „Palju kisa, aga wähe willa.“ Ja kui willa saabki, siis igatahes wäga halba.

Siit tuleme aga küsimuse raskuspunkti juurde. Nimelt, kas on põhjust Riigikogu koosseisude koondamistööst eemale tõrjuda. Kui lugu nii on, et tegelikult hakatakse käesolewa seadusega saadawaid wolitusi realiseerima alles septembri- wõi oktoobrikuul, siis on ju Wabariigi Walitsusel täielik wõimalus selle töö läbiwiimiseks käia harilikku teed, see on esitada wastawad seadused Riigikogule. Riigikogu wõiks siis, — kõik rühmad on üldseisukohtadelt wälja minnes töö koondamise põhimõtte poolt, — kiires korras esitatud seaduse wastu wõtta, öeldes oma seisukoha kawatsetawate ümberkorralduste kohta. Ja tegelikult — ma rõhutan weel kord — ei wiwitaks see asja läbiwiimist kuigi palju. Mis aga tähtis, on see, et sel teel küsimust lahendades Riigikogu õigusi kärpiwalt ei riitaks.

Rkl. Juhkam on kõnelenud enam kui ükskord niihästi komisjonis kui ka Riigikogu kõnetoolil: Riigikogu olla see kõige wiimane, kes sarnast suurt tööd suutwat ja nagu mõnelt poolt ligi lisati isegi, tahab läbi wiia. Siin öeldi ühe konkreetse küsimuse ümber keerlewate waidluste puhul otsekohe: need waidlused olla ilmselt näidanud, et Riigikogust ses suhtes kõige vähematki asja ei saa. Kui öeldakse, et Riigikogu koondamistööd teha ei suuda ega taha, siis peaks meile näidatama, kuidas ja milliste tulemustega Wabariigi Walitsus senni kõnealolewat küsimust on lahendanud. Tuuakse ette: Riigikogu olla pikalt waielnud eelarwe arutamisel nende kohtade üle, mis ära taheti kaotada. See on õige — waidlused olid. Aga need waidlused lõppesid sellega, et kärpimisettepanekud kõik wastu wõeti. Ei teata ühtegi juhtumist näidata, kus Riigikogu oleks tagasi lükanud Wabariigi Walitsuse poolt tehtud wähandamisettepanekud, mis 1924 a. eelarwe arutamisel tehti. Minu teada sanktsioneeris Riigikogu kõik need ettepanekud.

Kui öeldakse, et Wabariigi Walitsus wiib läbi koosseisude koondamise kiiresti ja libedasti, siis lubatagu selle juures ka-

helda. Käesolewa seadusega antawate wolituste realiseerimine üksikute ministeeriumide suhtes nõuab pikki ja ägedaid waidlusi mõlemite poolte — kärpijate ja kärbitawate — wahel. Korduwad samad lõpmata waidlused, mis eelarwe kokkuseadmisel ja selle läbiwaatamisel rahaministeeriumi eelarwe-komisjonis. Nii ei ole ajawõitmise mõttes walitsuse poolt walitud tee kuigi soodne. (K. Kornel, rhw.: Walitsus wiib selle kiiresti läbi.) Meie teame, kuidas waideldakse iga marga pärast, kuidas päewad otsa kestawad lahingud, kui on tarwis mõnda uut jaoskonda juurde asutada. Arutatakse pikalt-laialt ja kaheldakse kõwasti, kas uuele asutada tahetawale osakonnale tööd küllaldaselt leidub, nagu minewal aastal sündis metsade peawalitsuses. Aga lõpuks wõetakse ometi suurendamis-ettepanek wastu, minu arusaamise järele ainult sellepärast, et härrade käest pääseda, kes ei anna rahu oma pealekäämistega. Kui nüüd lugu nõnda on, et siamaani iga pisem kui kärpimine on tekitanud hõõrumisi ja lõpmatalt waidlusi, siis ei ole minu arusaamise järele vähematki põhjust heas lootuses oletada, et walitsuse käes nüüd äkki kõik nii väga libedasti minema hakkab. Ma rõhutan weel kord: objektiiwne olles seda oletada ega uskuda ei saa. Järjelikkult: selleleegi pinnale seatuna ei anna walitud tee asja hõlpsamini läbiwiimise mõttes mitte midagi. Kui selle küsimuse arutamisest Riigikogu kõrwaldatakse, siis ei tähenda see ajawõitmise mõttes kõige vähematki.

Kus see aga siiski väga palju tähendab, siis seal, et see loob väga halwa pretsedendi selles mõttes, et Wabariigi Walitsust julgustatakse algada teisigi tähtsaid küsimusi nõnda kergelt ja hoolimatalt, nagu käesolewat. Härrad põllumehedki leiawad, et on walitud wale tee. Kuid omalt poolt ei ole nad kolme aasta kestel mitte kui midagi teinud, et küsimust liikumagi panna. Esimene tegelik samm praegusel walitsusel selles suunas on käesolew seadus. Nii siis: ainukene saawutus, aga seegi sootuks wildak. Minu arwates oleks walitsus pidanud umbkaudu üttelema, missugused kawatused tal kokkutõmbamisteks on. Seda aga tehtud ei ole. (E. Weberman, rhwsw.: See nõuab eeltõid!) On ju hea, kui enamusrühmad tõesti wõiwad walitsust sedawõrd usaldada, et nad isegi ei tarwitse kursis olla selles, mis teha kawat-

setakse, aga teistelt rühmadelt sedasama nõuda on minu arusaamise järele liig palju.

Edasi looks käesolew seadus weel halwa pretsedendi ses mõttes, et antakse õigus Wabariigi Walitsusele praegu seaduste põhjal maksu waidlused ametnikkude õigusi administratiiv korrast kärpida. Riigiteenistus-seadus on üldkomisjonis juba II lugemisel wastu wõetud. Seal on kindel seaduslik kord ette nähtud riigiametnikkude wabastamiseks. On päris kindel, et kui uus riigiteenistus-seadus oleks juba maksnud, siis annulleeruks see teatawas osas käesolewa seaduse wastuwõtmise tagajärjel teatawaks ajaks täiesti. (K. Kornel, rhw.: See tähendab, paneks tema teatawaks ajaks seisma.) Ja mis sellest järgneb? Wäga halb pretsedent, sest on päris kindel, et Wabariigi Walitsus teatud wahe-aegade järele ikka jälle uuesti esineb ettepanekutega: riigiteenistus-seadust ajutiselt seisma panna, et wõimaldada Wabariigi Walitsusele wahetewahel toime panna puhastustööd, rippumatult seaduslikust korrast. See ei tarwitse igakord mitte kantud olla sellest, et paremaid tööjõude wälja noppides koosseise kokku tõmmates wäljaminekuid wähendata, waid siin wõiwad olla ainumäärawaiks teguriteks sootuks muud kõrwalpõhjused. Näiteks wõidakse ametnikka ülesõelalasta nende poliitilise meelsuse pärast. Et meil poliitilist salliwust sellel määral leiduks, nagu põhiseadus seda igale wabariigi kodanikule kindlustab, seda ei saa ütelda. Lubatagu paar näidet. Meie oleme wõinud Riigikogus tähele panna, kuidas teatawad rühmad järjekindlalt hääletawad kommunistide komisjonidesse walimise wastu. Küsige, missugused juriidilised alused neil selleks olemas on? (Wahelhüüe paremalt poolt.) Siin wõiwad tõesti poliitilised põhjused ainumäärawad olla. Aga need poliitilised tagamõtted, millest wälja minnes nii toimitakse, rikuwad väga suurel määral juriidilist kodanikuõiguste põhimõtet, mis meie põhiseaduses on ette nähtud. (Wahelhüüe J. Holberg'i, põl. poolt.) Mina arwan, härra Holberg, et Riigikogu oma pleenumis riigikaitse ülesandeid sama wõi weel suuremal määral teostab, kui riigikaitse wõi mõni teine komisjon. Kui Teie tahate järjekindlad olla, siis peaksite paratamatult nõudma, et kommunistid tuleksid Riigikogust üldse wälja heita. Nii kaua, kui nad aga Riigikogus

on, tulewad nende suhtes tunnustada needsamad õigused, mis teistelgi Riigikogu liigetel on.

Edasi on meil teada, kuidas mitmedki ametnikud on pidanud kannatama sellepärast, et nemad poliitiliselt on ühe või teise partei poolehoidjad. Meil on olnud terve rida arupärimisi selle kohta, kus on tahetud ühest või teisest ametnikust lahti saada tema poliitilise meelsuse pärast. (O. Strandman, tões.: Ei ole kuulnud, tooge näitus!) Minul oli võimalus teedeministeeriumi eelarwe arutamise puhul tähelepanu juhtida selle peale, kuidas ühes ametkonnas tahetakse anda teatud eesõigus ühele poliitilisele parteile, selle juures ametniku poliitilise ilmawaate wabadust riiwates. Sellele on küll wastu waielda katsutud, kuid ümber lükata ei ole tehtud etteheitest midagi suudetud.

Meil on teada see klaperjaht, millise kõige rohkem „Kaja“ ja teinekord „Päewalehtki“ awab alati siis, kui mõni sotsialist kusagile ametkonda ametisse wõetakse. Näidatakse ta peale näpuga ning karjutakse: ennäe sotsialisti! (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas te maal on otsa peal kirjutatud?) Mina ei tea, kust otsast „Kaja“ neid pealkirju loeb, aga kusagilt ta wist ikka loeb.

Mida see kõik meile näitab? Aga seda, et meil ei ole suudetud läbi wiia tegelikus elus poliitilise ilmawaate wabadust. Sellepärast ongi käesolewa seadusega loodaw pretsedent kahekordselt halb selles mõttes, et edaspidi ikka uuesti nõutades erakorralisi wolitusi, need tarwitatakse eeskätt selleks, et ametnikka wintnutada poliitilise ilmawaate pärast wõi puhtisiklikkudel põhjustel.

Minu arust on sarnane tee lubamata ja wastuwõtmata. Kõigil loetletud põhjustel ei saa meie rühm käesolewa seaduse poolt olla. Sellejuures rõhutab meie rühm aga, et loeb enam kui tarwilikuks riigiasutuste koosseisude koondamise. See sündigu aga kindla läbimõeldud süsteemi järele koostöö alusel Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel. See on ainuõige tee selle tähtsa küsimuse lahendamiseks, millest senni on küll palju räägitud, aga mitte midagi ära tehtud.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ka minul on umbusaldus käesolewa seaduse wastu ja ei looda, et tema neid ainelisi tagajärgi, vähemalt niisuguseid, nagu loodetakse, annaks. On

ju kindel, et meie walitsemise kulused tuleb vähendada ja on ka kindel, et edaspidi meie asutuste koosseisud wõiwad vähemad olla. Minu arwamise järele wõiks see sündida täiesti loomulikult teel. Meie walitsuse asutused on praegu ülearu suuremad, kui seda loomulikult peaks olema. On wäga palju erakorralisi asutusi, mille lõpetamine walitsuse üks esimestest ülesannetest peaks olema. Wõin nimetada siin maareformi teostamisega ühenduses olewaid ajutisi asutusi, nagu seda näiteks on ringkonnawalitsejate instituut ja ka mõned teised.

Siin tuleb kiiremini töötada ja ülearuseid ametnikka, keda ei ole tarwis hariikkudel oludel, näiteks ringkonnawalitsejaid ära kaotada. Nii on ka põllutöministeeriumis terve rida teisi ametnikka, kelle lahtilaskmisele tuleks asuda. Ka teistes ministeeriumides näeme sarnaseid erakorralisi asutusi, näiteks kaubandus-tööstusministeeriumis; kaubaagentuuri, toitusministeeriumi, küttekommisjoni likwideerimise komisjon, mis töötawad aastast aastasse, aga niisamuti mõned teised komisjonid. Siin peaks walitsus kõik abinõud tarwitusele wõtma, et nende tööd ükskord lõpetada, nii nagu seda ka nõudnud on Riigikogu iga eelarwe arutamise puhul. Minule näib, et selle peale küll tõsiselt rõhku ei ole pandud ja asjata tööd on otsitud, iseäranis kaubandus-tööstusministeeriumis minu poolt nimetatud likwideerimise komisjonis, kus aastate wiisi selgitatakse riigi arweid, mis peaksid küll juba selged olema. Siin tuleb tööd kiirustada ja need erakorralised asutused, mille wäljaminekud suurend on, lõpetada. Samuti näeme meie siseministeeriumis asutusi, mille tegewuse lõpetamise kohta on juba aastaid tagasi wõetud Riigikogu poolt otsused wastu. Näiteks rekwireerimise ja sõjakahjude hindamise komisjon. Kuipalju kordasid on lõputähtaeg selle komisjoni tegewusele ette ära määratud, siiski tema töötab edasi ja tuleb jälle arutamisele seadus, mis tööd juurde toob. Kui walitsuse eelnõu selle uue töö kohta oleks wastu wõetud, siis oleks wõinud weel kahjudehindamise komisjoni tööd kauaks edasi wenitada. Tuleb nõuda, et töö lõpetatakse ja see ajutine asutus ära kaotataks. Wõiks ka teistel aladel kokku hoida, aga siin ei ole walitsuse erakonnad kokkühoidmise põhimõttest kinni pidanud. Ma wõiksin nimetada seda, kui nõrgalt põhjendati meil uute wälissaatkondade juur-

deasutamist. Nüüd on tükk aega sellest möödas, kui uued saatkonnad ellu kutsuti, mis õige suuri väljaminekuid on nõudnud ja nüüd wõiwad kõik tunnistada, et nad tagajärgi andnud ei ole. Ka walitsusringkondades on kuuldawasti arwamisele tulnud, et mõned neist ära kaotada tulewad. Minu arwates on wälissaatkondasid tarwis kokku tõmmata nii palju kui wähegi wõimalik. Aga tuleb kokku tõmmata ka wälissaatkondade kulusid. Ma ei pea seda loomulikuks, kui mõni meie wälissaatkond suuri pidusid toime paneb, kus osa wõtawad 300 kutsutud külalist. Niisuguste suurte pidude toimepanemiseks, kuigi seda teised riigid teewad, ei ole meie wäikesel tööliste ja talupoegade riigil mingit wõimalust ja keegi seda meilt ka nõudma ei tule, et meie kõike seda hiilgust kaasa teeksimine, mis teised riikad riigid teewad. Aga meil on see waim walitsemas, mis päritud mõisast, kus peremansel katsus uhkem olla kui mõisaproua. Niisugune peremansli waim peaks meie riigist kaduma ja peaks ainult selle peale raha kulutatama, mis meil tarwilik on, mis meie rahwa elukorda ja riigi sise-mist elu parandab.

Edasi wõiksin ma näidata weel ala peale, kus kokkutõmbamine wõimalik on. Kui meil sotsiaalseid olusid parandatakse, wõib kahtlemata wangimajade personaali wähendada. Siin tuleb küsimus üles tõsta, kas ei tuleks poliitilistele wangidele amnestiat anda. Aga siin on nagu mingisugune tõke ees ja meie wangimajad täituwad iga päewaga ikka rohkem ja meie sotsiaalsed olud muutuwad iga päewaga raskemaks. Tagajärg on see, et meie wangiwahtide arw aina suureneb.

Nii näeme, et kui on tõsine tahtmine kokku hoida, on tõsine tahtmine meie riigielu paremale järjele tõsta, saadakse ka loomulikult teel minnes tagajärgi. Kuid ei ole mingit tegewust senni sellel alal märkata.

Kui niisugune eelnõu esitatakse Riigikogule, mille läbi suur hulk ametnikka, kelle kohta meie tunnistama peame, et nad täiesti oma ülemate mängukannideks ei tohi muutuda, täiesti linnupriiks tunnistatakse, kus ülemuse ettekande puhul wõib ametnikka ja isegi häid ametnikka lahti lasta ja tema ülesandeid teise peale panna, siis ei wõi kuidagi tema poolt olla. Inimesed on omakasupüüdlid ja alati katsuwad nad oma kasuks toimendada. Et aga sarnaseid nähtusi ära hoida,

on mujal wastaw seadus wälja antud, ja see on riigiteenistus-seadus. (K. Kornel, rhw.: Aga mis siis oleks saanud, kui Teie ettepanek palkasid wähendada 10% wõrra, läbi oleks läinud.) 10% wõrra mahawõtmine oleks ära kaotanud need asutused ja kohad, mis mitte tarwilikud ei ole. Mina isiklikult tõin selle arwamise, mis ma siin awaldan, ka eelarwe-kommissjonis ette. Mingisugust 10%-list wähendamist ma ei toetanud. Minu seisukoht ei olnud ka rühma seisukoht ja ettepanek ei olnud minu, waid härra Jõeäär'i oma. Olen tunnistanud ja arwan seda ka praegu, et riigiasutusi wõib kokku tõmmata ja isegi rohkem kui 10% wõrra kulusid wähendada, kui selle teostamisele asutakse teatud kindla kawa järele ja kõik harud ja alad ära kaotatakse, mis erakorralistest oludest tingitud on. Walitsus oleks pidanud sarnase tähtsa eelnõu juures oma kawa esitama. Aga nüüd tuleb kuuldusi, millega mitte ühineda ei saa. Näiteks on kuulda, et töökaitse kommissaride asjaajajate kohti tahetakse ära kaotada. Praegu on töökaitse kommissarisid nii wähe, et nad kuidagi ei suuda oma ülesandeid täita. Nende kirjawahetus on suur, töökaitse kommissarid peawad ümber liikuma ja ei tohi mitte kodus olla. Wastuwõttetunnid on nendel ainult kaks-kolm korda nädalas. Kui inimene maalt linna tuleb, peab ometi kantselei awatud olema. Ja nüüd korraga tõstetakse küsimus üles, et töökaitse kommissaride asjaajajad, kellel minu nägemise järele palju rohkem tööd on, kui mõnedel teistel ametnikkudel wastawatel kohtadel, tulewad ära kaotada. See ei ole mitte otsarbekohane.

Niisama ei leia mina, et teedeministeeriumis saaks suuri kärpimisi ette wõtta. Wõib olla, tahetakse wähendada teenijaid liinil, aga see on kindel, et üks raudteetöõnnetus ise nõuab mitme aasta jooksul kokkuhoitud summad. Teedeministeeriumis ei wõi ülearu mitte kärpida, waid seal peab ametnikka niipalju olema, kui töö nõuab. See seisab riigi huwides, et reisijad peawad kaitstud olema õnnetuste eest. Õnnetused tulewad ära hoida sel teel, et üksikuid inimesi, kellest tihti õnnetujuhtumine ära oleneb, mitte ülearu ära ei wäsitataks, waid töötingimised oleksid sarnased, et nad wõiksid teha kõik, mis wõimalik on. Samuti ei wõi minu arwamise järele niisuguseid murdmisi ette wõtta, nagu mõnel pool kawat-

setakse. Näiteks, kawatsetakse ühte osa osakondi töö-hoolekandeministeeriumi alt üle kanda siseministeeriumi alla sel teel nagu likwideerides töö-hoolekandeministeeriumi. Töö-hoolekandeministeeriumi likwideerimise küsimus on päewakorral olnud ja selle kohta on eitaw seisukoht awaldatud ning mina ei pea wõimalikuks, et walitsus seda seadust käsitades hakkaks ühte wõi teist osakonda selles ministeeriumis likwideerima wõi üle wiima. Töö-hoolekandeministeeriumi ülesanded, kui hoolekande-seadus wastu wõetakse, suurenewad ja töö-hoolekandeministeeriumil on praegu küllalt suured ülesanded selleks, et tema kui iseseisewa asutus iseseiswa poliitilise juhiga peaks püsima jääma.

Muidugi oleks täiesti loomulik, et walitsus oleks kõik oma kawatsused läbi mõelnud, oleks nad paberile pannud ja siis Riigikogule walmis eelnõuna esitanud. Aga walitsus seda mitte teinud ei ole ja mulle näib, et praegu on weel selgitamata, mida õieti teha tahetakse.

K. Einbund (põl.): Eelmine eelnõu ja praegune on kaks tähtsat eelnõu, mis praegu Riigikogu weel enne istungjärgu lõppu wastu peab wõtma. Eelmise eelnõu juures oli meil kõige esmalt wormiline seisukoht, et nii tähtsas asjas komisjoni aruandja peab olema, kes komisjoni seisukohtadega meid tutvustaks, et wõiksime sisulistele läbirääkimistele asuda. Et meie wormiline ettepanek tagasi lükati, siis on arusaadaw, et meie rahulduma peame ainult seaduse teksti enesega, mitte teades, mis komisjonis arutatud ja muudetud on. Kõige selle pärast wõime meie eelmise eelnõu... (W a h e l h ü ü e.) ...lepingute waloriseerimise kohta oma seisukoha teisel lugemisel awaldada.

Mis puutub käesolewasse eelnõusse, siis läheb tema peale komisjonis ümber-töötamise oma põhimõtete poolest tuntuwalt lahku sellest, mis oli esitatud Wabariigi Walitsuse poolt ja mis hiljuti oli I lugemisel. Rahaministri palwel wõi ettepanekul läks siis eelnõu üldkomisjoni arwustamise tagajärjel, mis sel korral Riigikogus peeti. Üldkomisjon töötas selle ümber ja sel kujul, nagu tema praegu aruandja poolt ühes tarwilikkude seletustega ette on kantud, see eelnõu nendele põhimõtetele, mis meie esitamine I lugemisel, enam wastu ei käi. Ainult § 2 ri-

wab osaliselt weel samu põhimõtteid, kuid nad on muudetud II lugemisel, mis-sugused ettepanekud meie ka teeme. Üldiselt aga ei ole meil põhjust, arwesse wõttes seda sihti, mis walitsus kätte saada tahab, eelnõule selle praegusel kujul wastu hääletada. Kuid ühtlasi arwesse wõttes, et meil mitte usaldust ei ole walitsuse wastu, missugusel kujul tema antud wolitused teostamisele wõtab, ei saa meie eelnõu poolt hääletada. (K. Kornel, rhw.: Wõiksite natuke ka walitsust usaldada.) Meie esitajad praegusel korral walitsuses ei ole ja sellepärast iga eelnõu, mis nõuab enesele erakorralisi wolitusi, ei leia meie kui wastasrinna poolehoidu. Aga meie jääme äraotawale seisukohale, mis walitsus nende wolituste põhjal ette wõtab. (E. Weberman, rhws.: Teie kodanlist walitsust ei toeta, tahate teie kommunistlikku?) Kuulge, härra Weberman, Teie kõnelete nii wäga walitsuse poolt, aga kas Teie walitsuses olete? Mul on isegi üks ja teinekord kahtlus olnud, kas Teie mitte nii öelda sabapidi walitsuse rühma ei kuulu, ainult nii otsapidi. (L. Johanson, sd.: Inimene on oma arenemises juba nii kaugele jõudnud, et tal saba enam polegi.) Kui walitsus wolituste kohaselt asjad hästi läbi wiib, on tal arusaadawalt täielik poolehoid. Tuleb aga wääratusi, siis on ta arwustuse alune. Siht, milleks esimene punkt selles seaduses määratud, on praegusel korral, kuna meil riigiasutuste töö märksa wähenenud, ülesanded kokkutõmbamisel, suured reformid, mis ette wõetud, on lõpukorrale jõudmas, ametnikkude kokkutõmbamine suuremal määral wõimalik, kui kunagi warem. Wõtame näiteks põllutöministeeriumi ala. (J. Piiskar, is.: Kuidas siseministeeriumiga on?) Kui Teie siseministeeriumist kõnelete, siis on siseministeeriumis rohkem kokkutõmbamisi olnud, alates 1921 a. kunni minu lahkumiseni, kui mõnes teises ministeeriumis. (M. Juhkam, tõer.: Eelarwe-komisjonis ütlesite, et wõib weel kõwasti kokkutõmmata.) Jah, aga mina ütlesin ka, et on tarwis süsteemi muuta ja see süsteem, mida mina nõudsin, on ka praegu teostamisel. (E. Weberman, rhws.: Teie rühm ei hääletanud ei poolt ega wastu.) Mina olin aruandja ja

hääletasin poolt, see peaks Teil teada olema. Nõnda, et praegusel korral on ametnikkude kokkutõmbamine võimalik rohkem kui kunagi warem, töö paljudes ministeeriumides, mis senni ühendatud oli reformidega, on lõpukorrale jõudnud. Kuid sellest ei saa järeltõu teha, et endised walitsused kokkuhoiu ja kokkutõmbe sihti ei ole teostanud. Kui teie seda eitate, siis annate sellega laituse ühtlasi ka enesele, sest põllumeeste rühm, ma kuulsin siin märkuse põllumeeste rühma kohta, ei ole walitsuses kunagi enamuses olnud, waid kui meie ka wiimase walitsuse wõtame, olete teie walitsuses enamuses olnud. Kui aga kogu aeg kõneldakse põllumeeste walitsusest, siis ei ole see mitte õige, waid on koalitsiooni walitsus olnud, ja mis koalitsiooni walitsus tähendab, seda meie teame. Kui teie esitajad walitsuses olid, siis pean mina ütleva, oli laiuamise tendents käimas. (W a h e l h ü ü d e d.) Siis alles algasid laiuamised, aga alates 1921 a. algasid ka likwideerimised ja kokkutõmbamised, nõnda et mina palun neid aegu, lugupeetud härrad, mitte unustada ja kui teie seda tunnistada ei taha, siis laidate ka iseendid. (J. Zimmerman, tõer.: Kes ajas riigikontrolli laiaks?) Noh, peale minu on sinna weel uusi ametnikka juurde wõetud. (N a e r.) Mina töötasin riigikontrollis üle aasta. Kui riigikontrolli wastu wõtsin, siis oli seal ainult 20 ametnikku. Peaks selge olema, et riigikontroll 20 ametnikuga tol ajal töötada ei wõinud. Minul tuli tegelikult see asutus alles luua, sest selle 4 wõi 5 kuu jooksul, mis ta enne mind tegutses, ei jõutud ju ometi asutust korraldada. Wõin aga öelda, et peale minu on seal weel suurendatud, waatamata selle peale, et riigikontrolli ajad on nüüd möödas, sest et ka sõjaajad möödas on. (K. Kornel, rhw.: Aga wanad pärandused?) Niipea, kui wanad pärandused saawad korraldatud ja läbi waadatud, on kohe likwideerimine võimalik. Ka Teile, härra Liigand, wõin öelda, et praegu ametiasutused arwepidamises ka korralikult töötawad. Muidugi, wanade päranduste korraldamine nõuab aega, aga kuna ametiasutused selle poolest korralikult töötawad, siis ei ole riigikontrollis waja enam pooltki ametnikkudest, mis praegu on. Kindlasti wõib poole koosseisudest wabastada, sest niipea, kui sõjapärandused

likwideeritud, ei ole enam seda koosseisu waja.

Lõpukokkuwõttes palun mina teid jätta kõik arwamiste awaldused, nagu oleks meil walitsenud mingisugused laiuamised. Puhul aga, kui niisugused arwamised maad wõtawad, peaksin mina paluma neid arwamiseawaldamisi ka eneste kohta makswaks lugeda ja neid mitte saata sedawõrd ikka ja alati teiste aadressile.

Rahaminister O. Strandman: Kõigepealt, lugupeetud Riigikogu liikmed, paar sõna selgitamiseks. Siin rkl. härra Johanson arwas, et sennised kawatsused sinnapoole juhiwad, et ette wõtta suuri kärpimisi töö- ja hoolekandeministeeriumis. Mina wõin selle kohta kindla sõnaga öelda, et walitsuse komisjon, kes üksikuid kokkutõmbamise asju on arutanud, seda mitte otsustanud ei ole. Pealegi teatas selge sõnaga härra töö- ja hoolekandeminister, et praeguste koosseisudega täiesti leppima peab ja et seal mitte midagi kokku tõmmata ei saa, ning kui weel maksma pannakse pensioniseadus ja hoolekandeseadus, et siis waevalt endiste koosseisudega läbi saab. Ma ei taha sellega weel öelda, et see lõpulik seisukoht on, et see Wabariigi Walitsuse nõusolekut leiab. Aga praegu wõib öelda, et nendest kuulujuttudest, millest härra Johanson rääkis, palju midagi õiget ei ole. Mina olen kõigist komisjoni koosolekute osa wõtnud, seda mina seal kunagi kuulnud ei ole.

Härra Gustawson'ile wõiksin mina öelda, et poliitiliste meelsuste pärast ametnikka lahti lastud ei ole. Kui härra Gustawson seda teab, siis peaks tema selleks ka tõestusi muretsema, mida tema Riigikogus ette kanda wõiks. Kui aga nüüd on olnud arupärimised esitatud selle kohta, et õpetajaid, see tähendab kooliõpetajaid on lahti lastud poliitilise meelsuse pärast, siis peaks selge olema, et praegune walitsus kooliõpetajaid küll mitte lahti lasta ei wõiks. (O. Gustawson, is.: Mispärast lasti lahti Eilman rahaministeeriumist?) Kes see niisugune on? Mina kuulen praegu esimest korda seda nime ja sellepärast ei tea ma Teile midagi selle kohta ütelda. Wõib olla, et on mingisugune niisugune juhtumine tõesti olnud, selle peale ei saa mina aga midagi wastata. Mis aga nüüd kooliõpetajatesse puutub, siis peab

ütlemata, et meil koolide korraldus praegu niisugune on, et tema, wõib olla, ka kokkutõmbamisi nõuab, aga walitsusel ei ole wõimalik neid kokkutõmbamisi läbi wiia, sest siis oleks waja ka wastawat seadust muuta, missugust kawatsust aga Wabariigi Walitsusel ei ole.

Siis tahtsin mina rkl. härra Einbund'ile tähendada, et wiiks wist liiga kaugele, endise walitsuse korraldusi jälgida. Meie ei aruta siin praegu mitte endise walitsuse tegewust ega wõrdle seda mitte praeguse walitsuse tegewusega, waid meie seame teatawad juhtmõtted ülesse, mille järele walitsus tegutsema peaks. Arwustada ja wõrrelda, see on ajakirjanduse ülesanne. Mina arwan, et Riigikogul ei ole praegu mitte aega selleks, et wõrrelda praeguse walitsuse tegewust endise walitsuse tegewusega, seda on ajakirjandusel hea teha ja seda teed wõib ka härra Einbund kasutada.

Siin peaksin mina jälle kõigepealt rkl. härra Gustawson'i juurde tagasi pöörama. Härra Gustawson ja ka mõned teised Riigikogu liikmed on wist päris tõesti arwamisel, et tuleks walitsusele wolitused anda, mille järele kokkutõmbamised ette peaks wõetama ühel kindlal tähtajal, kas wõi näiteks 1. jaanuaril 1925 a. Wabariigi Walitsus ei ole küll mitte wormiliselt otsustanud, aga oma kawas on ta seda hoopis teisiti ette näinud. Wabariigi Walitsus on arwamisel, ja seda üksikute isikute seisukohtadelt wälja minnes, et kui sadandeid ja wõib olla rohkem inimesi lastakse ühe korraga lahti, ja nemad ilma tööta jääwad, et nendel siis wäga raske on uut teenistust leida, — et tema hakkab likwideerima asutusi järk-järgult. Alguses wõetakse üks asutus käsile, waadatakse järele, missugused kokkutõmbamised seal oleks wõimalik ette wõtta, kui palju saab likwideerida ja siis likwideeritakse need ametnikud, kes ülearu leitakse, makstes neile 3 kuu palk ette. Sel teel tuleb ühe korraga wähem inimesi, kes ilma tööta on ja nii on neil rohkem wõimalusi omale teisel kohal leida leida, sest et wõistlus on siis palju kergem ja uue koha leidmine samuti kergem. Praegu oleme meie arutamistega algust teinud ja nimelt selles järjekorras, nagu need asutused riigiasutuste koosseisudes wälja on kuulutatud. Muidugi, Riigikogu ei saanud meie puudutada, waid meie pidime peale hakkama Wabariigi Walitsusest, Wabariigi Walitsuse kantseleist,

kus ka teatawad kawatsused juba on tehtud ja üksikute kohtade üle räägitud, et nende arwel teatawad kokkutõmbamised wõimalikud on. Wormilikka otsuseid ei ole Wabariigi Walitsuse komisjon teinud, pealegi ei ole meil weel seaduslikku alust, mille järele talitada ja sellepärast ei tea meie mitte, kas meie saame seda ülesannet läbi wiia wõi ei. Kui Riigikogu selleks oma nõusolekut awaldab, siis teeb Wabariigi Walitsuse komisjon arwatawasti otsekohe kindlad ettepanekud Wabariigi Walitsusele ja walitsus algab jalamaid tegelikku likwideerimist. Kas see likwideerimine täiesti niisuguses järjekorras läheb, nagu riigiasutuste koosseisud „Riigi Teatajas“ on wälja kuulutatud, seda ei tea öelda, siin wõib olla tuleb ühel ehk teisel puhul järjekorda muuta, see on otstarbekohasuse küsimus. Wabariigi Walitsuse komisjon on juba suure hulga üksikuid koosseisusid läbi waadatud ja oma arwamist awaldanud, olgugi et kindlaid seisukohti ei ole wõimalik olnud wõtta, seepärast, et seaduslik alus puudub.

Minu arust oleks see tee, et üksikud koosseisud läbi waadatakse ja seal kohe otsustatakse, ning see otsus aega wiimata täide wiiakse, kõige parem tee. Ei saa ju kuidagi salata, et need lahtilaskmised palju nurinat esile toowad, nii et kui Wabariigi Walitsus wõtaks kindlad seisukohad ja nemad awaldaks, missugused likwideerimised tulewad ette wõtta tulewal aastal nende ja nende ametiasutuste juures, siis wõiksite teie enesele ette kujutada, kui palju hakatakse selle üle waidlema ja polemiseerima igalpool, kus neid lahtilaskmisi ette wõtta tuleb. Kujutage ette, missugune meeoleu luuakse — luuakse niisugune meeoleu, mis ei wõimalda mingisuguse kindla otsuse läbiwiimist. Kui ainult kawad kokku seatakse, siis löödakse iga üksiku ametniku pärast niipalju lärmi, et sellest igale poole kostab, mis aga tegelikku tööd tuntawalt takistab. Wabariigi Walitsuse kawa on, et üksikuid ametiasutusi likwideerida wõib, seda on Wabariigi Walitsuse komisjon siiaamaani selgeks teinud, selleks on ka wastawad ülemused oma nõusolekut awaldanud, ja selleks on ka eeltöid tehtud. Kui aga nüüd Riigikogu selle töö tegemiseks oma nõusolekut ei anna, siis tuleb tema katkestada ja tuleb wõib olla mingisugune kawa esitada, sel puhul, kui Riigikogu oma tulewaseks istungjärguks

kokku tuleb. Mis selle kawa tagajärjed on, sellest olen mina juba rääkinud. Walitsus siiamani kawa ei ole teinud ja seda osalt sellepärast, et walitsuse liikmed on pidanud terwed päewad siin Riigikogus istuma ja et walitsuse üksikud liikmed Riigikogu tööga niiwõrd koormatud on olnud, et nemad teist tööd enese peale wõtta ei saa, sest nagu teada, on wõimatu kahte tööd korruga teha. Seda tööd saab walitsus ainult siis teha, kui Riigikogu on laiali läinud, ehk kui Riigikogu iga kahe nädala tagant kokku tuleb, andes wõimalust walitsusele oma kawa ette panna. Ma ütlen weel kord, et kui Riigikogu tahab neid töid ise juhtida, siis peab tema suwel iga kahe nädala tagant kord kokku tulema, ja üksikuid küsimusi iseäraldi otsustama. Wabariigi Walitsus ei ole seda mitte wormiliselt otsustanud, aga mina wõin ütelda, et Wabariigi Walitsusel midagi selle wastu ei ole, härrad Riigikogu liikmed, kui peaks suwel tööd tegema, kui teil enestel aga selleks head tahtmist on ja kui teie soowite, et need kärpimised ja koondamised peawad Riigikogu kaudu sündima. Käige iga kahe nädala tagant koos ja meie anname selle töö teie kätte, aga et see töö sügiseks jäetakse, see on meie arusaamise järele selle töö kõrwalejätmine, on praeguste koosseisude kinnitamine, — ja seda kauemaks ajaks.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Teen ettepaneku käesolewat seadust teisele lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Isiklikus asjas on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Teie lubate pisut mõne sõnaga isiklikus asjus minule üht õiendust ette kanda. Meie mäletame, kui eile arutamisel oli põlise maa tarwitamise seadus, siis kõnelesin mina kindlasti selle poolt, et eelnõu weel enne Riigikogu laialiminemist peaks wastu wõetama.

Selle poolt hääletas ka meie rühm ühes asunikude rühmaga, kuna keskrühmad, ja kui ma õieti mäletan, ka pahempoolsed selle wastu hääletasid, ühtlasi aga selle poolt, et eelnõu saaks kahte komisjoni antud. Nüüd aga leian mina tänasest „Waba Maast“ täiesti wõõriti kirjeldatud asjaolu, mis mina Riigikogu kõnetoolil isiklikus asjas pean õiendamiseks wõtma sellepärast, et need asjad on sündinud Riigikogus. Siit leian, et mina olewat seekord talitanud demagoogiliselt, sest rühmade esitajate koosolekul eile, wanematekogu ruumides olla mina selle poolt olnud, et Riigikogu istungjärku lõpetada 20. skp. ja sellepärast „Waba Maa“ kirjutab: Kui põllumeeste soow, maa põlise tarwitamise seadus kiiresti wastu wõtta, õiglane oleks olnud, ei oleks Einbund'il muud tarwitsenudki, kui wanematekogu kokkukutsumise poolt hääletada. Kuid Einbund seletas nüüd rahulikult, et nemad istungjärku pikendamist selle seaduse wastuwõtmiseks ei nõua ning ei hääletanud wanematekogu uuesti kokkukutsumise poolt. — Ma pean ütleva, see ei ole mitte õige. Mina ei ole siin mingisugust demagoogiat teinud. Istungjärku lõpetamise otsustamine oleneb Riigikogust, tema teeb otsuse, kunas ta laiali läheb. Riigikogu esimees oli aga rühmade esitajad kokku kutsunud selleks, et selgusele jõuda, missugused eelnõud on väga tarwilikud, ja missugused mitte. Mina seletasin, et meie rühmal siin uuesti seisukohta wõtta ei ole, sest meie oleme ütelnud, missugused eelnõud rutulised on, ja et põlise maatarwitamise seadus on meie arwamise järele rutuline. Kui kaua selle arutamine aega nõuab, seda meie muidugi ei tea, wõib olla, et tuleb Riigikogul weel mõni nädal kauem koos istuda, kui wanematekogu enne on arwanud. Peale selle, kui öeldi, kas on wanematekogu tarwis uuesti kokku kutsuda, wõi mitte, ütlesin mina, et kui wanematekogu kord juba otsuse on teinud, siis toogu ta see otsus Riigikogusse, see tähendab juhatus wõib seda teha, ja siis Riigikogu hääletab ise, kunas tema tahab waheaja teha, sest wanematekogu seda ju teha ei saa. Ja see oli minu arwamise ja kõnetuum. Mis mõte on sellel, kui wanematekogu igapäew koos käib ja rühmad enne seda peawad weel seisukohti wõtma? On wanematekogu kord otsuse teinud, toogu juhatus selle Riigikogusse, siis meie otsustame, kunas meie laiali läheme. Ja ma wõin ette öelda, meie rühma sei-

sukoht on, et põlise tarwitamise eelnõu oleks pidanud enne läbi arutatama, kui meie laiali läheme. Meie 20-dal laiali minna ei taha, vaid meie arwates tuleks kauem kokku jääda ja läbi wõtta need rutulised seadused. Sügisel on iseasi, seal wõiks kaks nädalat hiljem kokku tulla. Nii et kogu see „Waba Maa“ jutt

on otsast kunni lõpuni täiesti wale, ja niisugust arwamist ei ole mina rühmade-wahelisel nõupidamisel ega ka Riigikogus kunagi awaldanud.

Juhataja **K. Wirma**: Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.